Univerzita Hradec Králové

Filozofická fakulta

Ústav sociální práce

Vnímání supervizí u pěstounů na přechodnou dobu

Diplomová práce

Autor: Ing. Bc. Zuzana Klodnerová

Studijní program: N 6731 Sociální politika a sociální práce

Studijní obor: Sociální práce

Forma studia: Kombinovaná

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.

Hradec Králové, 2023

Univerzita Hradec Králové
Ústav sociální práce

Zadání diplomové práce

Autor:	**Ing. Zuzana Klodnerová**
Studium:	U2037
Studijní program:	N6731 Sociální politika a sociální práce
Studijní obor:	Sociální práce
Název diplomové práce:	**Vnímání supervizí u pěstounů na přechodnou dobu**
Název diplomové práce AJ:	Perception of Supervision in Short-Term Foster Care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se bude věnovat vnímání supervizí u pěstounů na přechodnou dobu. Cílem bude analyzovat současný stav v problematice a zjistit, jak supervizi vnímají pěstouni na přechodnou dobu. V práci bude použita kvalitativní strategie a technika polostrukturovaného rozhovoru.

BROWN, Helen Cosis. Social Work and Foster Care. London: Sage, 2014. ISBN 978-1-4462-5892-7 HAVRDOVÁ, Zuzana a kol. Kultura organizace a supervize ve vzájemném působení´. Praha: Fakulta humanitních studií´ Univerzity Karlovy v Praze, katedra řízení a supervize v sociálních a zdravotnických organizacích, 2011. ISBN 97-88-08739-81-42 HAWKINS, Peter and McMAHON, Aislina. Supervision in the Helping Professions. London: Open University Press, 2020. ISBN 978-0-3352-4834-6 MACALA, Miloslav (Rec). Dobrý pěstoun. Náhradní rodinná péče v ČR. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR, 2018. ISBN 978-80-907053-2-6

Zadávající pracoviště:	Ústav sociální práce, Filozofická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.
Oponent:	Mgr. Lucie Smutková, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 30.4.2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem veškeré použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové, dne 12. 06. 2023 Zuzana Klodnerová

Anotace

KLODNEROVÁ, Zuzana. *Vnímání supervizí u pěstounů na přechodnou dobu*. Hradec Králové, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 2023, 78 s. Diplomová práce.

Tato diplomová práce se zabývá supervizí pěstounů na přechodnou dobu v systému náhradní rodinné péče. Cílem práce je zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity supervize v jejich různých částech. Záměrem je získat hlubší porozumění jejich zkušeností se supervizí a identifikovat přínosy a limity těchto supervizí. A poskytnout tak vhodnou podporu, která by jim pomohla zvládnout náročnou práci s snížit tak emoční napětí spojené s péči o svěřené dítě.

Teoretická část této diplomové práce poskytuje základní přehled o konceptu supervize a její aplikaci do oboru sociální práce. Dále se zaměřuje na problematiku náhradní rodinné péče, zejména na pěstounskou péči na přechodnou dobu. V poslední části je pak věnována zvláštní pozornost supervizi u pěstounů na přechodnou dobu, specifikaci jejich potřeb a vymezení přínosů a limitů takové supervize.

Praktická část práce je zaměřena na analýzu vnímání supervize u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize. Prostřednictvím kvalitativního výzkumu, konkrétně polostrukturovaných rozhovorů, jsou získané poznatky o přínosech a limitech těchto supervizí. Výsledky výzkumu přinášejí hlubší vhled do tématu supervize u pěstounů na přechodnou dobu a poskytují doporučení pro rozšíření povědomí o supervizi mezi pěstouny na přechodnou dobu, kteří ještě možnost supervizí nevyužívají.

Závěrečná část práce shrnuje zjištění a diskutuje možné způsoby většího využívání supervizí u pěstounů na přechodnou dobu.

Klíčová slova: supervize, fáze supervize, přínosy supervize, limity supervize, pěstounská péče na přechodnou dobu

Annotation

KLODNEROVÁ, Zuzana. *Perception of Supervision in Short-Term Foster Care*. Hradec Kralove, Philosophical Faculty, University of Hradec Kralove, 2023, 78 pp. Master thesis.

This master`s thesis focuses on the supervision of foster parents in short-term foster care within the foster care system. The aim of the study is to explore how foster parents in short-term foster care perceive the benefits and limitations of supervision in various aspects of their role. The intention is gaining a deeper understanding of their experience with supervision and identify the advantages and limitations of such supervision practices. The goal is to provide appropriate support that helps foster parents cope with the demands of their challenging work and reduce emotional stress associated with caring for their assigned child.

The theoretical part of this thesis provides a basic overview of the concept of supervision and its supervision and its application in the field of social work. It further delves into topic of foster care, particularly focusing on short-term foster care. The final section specifically addresses the supervision of short-term foster caregivers, including their specific needs and the delineation of the benefits and limitations of such supervision.

The practical part of the thesis is dedicated to analysing the perception of supervision among short-term foster parents who have experience with supervision. Through qualitative research, specifically semi-structured interviews, insights into the benefits and limitations of such supervisory practices are obtained. The research results offer a deeper understanding of supervision among short-term foster parent and provide recommendations for short-term foster parents raising awareness about supervision among foster parents who have not yet utilized supervisory services.

The concluding section summarizes the findings and discusses possible ways to enhance the utilization of supervision among short-term foster parents.

Keywords: supervision, phases of supervision, benefits of supervision, limitations of supervision, short-term foster care

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. et Mgr. Radce Janebové, Ph.D., za odborné vedení mé diplomové práce, za podporu a motivaci. Dík patří také účastnicím výzkumu za jejich drahocenný čas, upřímnost a otevřenost. Velice děkuji své rodině za podporu a toleranci v průběhu celého studia.

Obsah

Úvod ... 12
1 Cíl práce a metodika zpracování ... 14
2 Supervize ... 17
2.1 Definice supervize ... 18
2.2 Funkce supervize ... 19
2.3 Formy a druhy supervize ... 21
2.4 Fáze a proces supervize ... 23
2.5 Aktéři supervize ... 26
2.5.1 Supervizor ... 27
2.5.2 Supervidovaná osoba ... 29
2.5.3 Organizace ... 30
2.6 Supervize v sociální práci ... 30
3 Náhradní rodinná péče v České republice s důrazem na pěstounskou péči na přechodnou dobu ... 33
3.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu ... 36
3.2 Pěstouni na přechodnou dobu a jejich specifika ... 38
3.3 Potřeby pěstounů na přechodnou dobu ... 40
4 Supervize u pěstounů na přechodnou dobu ... 43
4.1 Přínosy supervize u pěstounů na přechodnou dobu ... 44
4.2 Limity supervize u pěstounů na přechodnou dobu ... 46
5 Shrnutí teoretické části ... 49
6 Metodika výzkumu ... 50
6.1 Hlavní výzkumný cíl a dílčí cíle ... 50
6.2 Volba výzkumné strategie ... 51
6.3 Transformace dílčích cílů do výzkumných nástrojů ... 51
6.4 Volba výzkumné techniky ... 54
6.5 Volba výzkumného souboru a jeho charakteristika ... 55
6.6 Průběh výzkumného šetření ... 56
6.7 Způsob zpracování výzkumných údajů ... 57
6.8 Etika výzkumného šetření a specifikace rizik ... 58
7 Popis a interpretace dosažených výsledků výzkumného šetření ... 60
7.1 Analýza a interpretace DC 1 ... 60
7.2 Analýza a interpretace DC 2 ... 63
7.3 Analýza a interpretace DC 3 ... 65
7.4 Analýza a interpretace DC 4 ... 68

8 Shrnutí výzkumné části 71
Závěr, diskuze a doporučení 74
Seznam použité literatury 76
Seznam tabulek 80
Seznam grafů 80
Seznam příloh 80
Příloha A: Přepis rozhovoru 81

Seznam zkratek

DC	Dílčí cíl
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
ppd	Pěstoun na přechodnou dobu
PPPD	Pěstounská péče na přechodnou dobu
TO	Tazatelská otázka

Úvod

Tématem mé diplomové práce je supervize u pěstounů na přechodnou dobu. Toto téma je mi velmi blízké, jelikož pracuji jako doprovázející sociální pracovnice. Chtěla bych ze své pozice najít nástroj, který by mohl pěstounkám na přechodnou dobu pomoci ulehčit jejich velmi záslužnou práci. Jsme si vědoma toho, že nemohu ovlivnit jejich finanční situaci, či zlepšit práci ostatních aktérů této péče. Proto jsem hledala prostředek, který by pěstounkám na přechodnou dobu ulehčil, či snížil jejich emoční napětí. Zvolené téma také vychází z mé bakalářské práce. Práce se zabývala analýzou aktérů přechodné pěstounské péče, a právě od doprovodných organizací vzešel požadavek na možnost využívání supervizí jako formy podpory pěstounů na přechodnou dobu.

V systému náhradní rodinné péče je pěstounská péče na přechodnou dobu velmi důležitým prvkem. Dle MPSV do systému v posledních letech vstupuje stále více dětí. Naopak počet pěstounů na přechodnou dobu klesá, a také se předpokládá odchod pěstounů na přechodnou dobu, kteří vstoupili do systému po roce 2006, kdy vznikla možnost tohoto druhu péče. Do systému pěstounské péče na přechodnou dobu vstupuje ročně poměrně stejné množství nových pěstounů. Vyškolit pěstouna na přechodnou dobu, který dobře pečuje o svěřené dítě, je nejen velmi finančně zatěžující, ale i časově náročné. Proto je třeba více pečovat o stávající pěstouny na přechodnou dobu, dopřát jim velmi dobré nejen finanční zázemí, ale i zvýšit prestiž tohoto zaměstnání.

Supervize se již stala běžnou součástí práce sociálního pracovníka či pracovníka v sociálních službách. Supervize v této oblasti hraje významnou roli v jejich profesním rozvoji a podpoře v poskytování kvalitní sociální péče. Díky supervizi se také zvyšuje jejich profesní sebevědomí, kompetence a schopnost lépe se vyrovnat s pracovním stresem. Pokud supervize přináší takové výhody sociálním pracovníkům, proč by nemohla být využívána i u pěstounů na přechodnou dobu?

Proto cílem této diplomové práce je zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímaní přínosy a limity supervize v jejich různých částech. Cílem je získat hlubší porozumění jejich zkušenosti se supervizí a identifikovat přínosy a limity těchto supervizí.

Výsledky této diplomové práce by mohly poskytnout cenné poznatky pro vylepšení podpory pěstounské péče na přechodnou dobu a zvýšení spokojenosti samotných pěstounů. Výsledky také mohou sloužit jako podklad pro návrh konkrétních intervencí a opatření pro poskytování supervize pěstounům na přechodnou dobu, které by odpovídaly jejich specifickým potřebám a pracovnímu prostředí.

V závěru diplomové práce budou prezentovány doporučení pro praxi a možnosti dalšího výzkumu v oblasti supervize u pěstounů na přechodnou dobu. Cílem je přispět k posílení podpory a uznání této důležité skupiny pěstounů.

1 Cíl práce a metodika zpracování

Pěstounská péče na přechodnou dobu doplňuje systém náhradní rodinné péče o profesionální prvek, díky kterému může být realizován odklon od institutu ústavní péče. Snaha o snížení počtu dětí v ústavní péči vedl k tomu, že celkový počet dětí vyrůstající v náhradní rodinné péči vzrostl od roku 2010 o 41,3 % a největší nárůst zaznamenala pěstounská péče. V roce 2021 bylo 71,2 % dětí, které potřebovaly z jakékoliv důvodu nalézt náhradní péči, svěřeno právě do institutu přechodné pěstounské péče (Macela, 2023). Tyto data poukazují na to, že přechodná pěstounská péče má již v systému náhradní rodinné péče své místo a je plně využívána.

Tato práce je zaměřena na podporu využívání supervize u pěstounů na přechodnou dobu. Práce pěstounů na přechodnou dobu je velmi fyzicky i psychicky náročná a nároky na pěstouny jsou vysoké. Využívání supervize u této formy péče by mohlo vést k tomu, že pěstouni na přechodnou dobu nebudou nespokojeni se systémem péče či nebudou péči ukončovat předčasně.

Výzkumů zabývající se přímo pěstounskou péči na přechodnou dobu není mnoho, především jsou zpracovávány v bakalářských nebo diplomových pracích. Jeden z velkých výzkumů, zpracovala v roce 2022 společnost SocioFactor, který se zabýval analýzou pěstounské péče na přechodnou dobu v Moravskoslezském kraji. Výzkum se zabývá motivací a analýzou potřeb pěstounů na přechodnou dobu a vyhodnocuje doporučení pro další možný rozvoj tohoto druhu péče. Dalším přínosným výzkumem v této oblasti je mapování využití pěstounské péče na přechodnou dobu z roku 2020, který vznikl ve spolupráci s Dobrou rodinou o.p.s. a Profesním sdružením přechodných pěstounů. Výzkum mapuje jednotlivé oblasti přechodné pěstounské péče, ale s důrazem na potřeby dětí. Jelikož se jedná o výzkum, který stále probíhá, bude téma supervize pěstounů na přechodnou dobu teprve zařazeno. Výzkumy zaměřené přímo na supervizi pěstounů na přechodnou dobu v českém prostředí zatím nebyly realizovány. Proto bylo nutné najít zahraniční zdroje.

Hlavním cílem této diplomové je zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímaní přínosy a limity supervize v jejich různých částech. Hlavní cíl práce je rozčleněn do dílčích cílů tak, aby byly zmapovány jednotlivé fáze supervizního procesu.

Dílčí cíl č.1: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity přípravné fáze supervize.

V DC 1 je prostřednictvím rozhovorů zjišťováno jaké přínosy a limity vnímali pěstouni na přechodnou dobu v přípravné fázi supervize. Analyzována je oblast stanovování cílů, vytváření plánu supervizního setkání, zjišťování potřeb a účelu supervize.

Dílčí cíl č. 2: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity rozvojové fáze supervize.

V DC 2 je prostřednictvím rozhovoru zjišťováno jaké přínosy a limity vnímají pěstouni na přechodnou dobu v rozvojové fázi supervize. Výzkum je zaměřen na otázky týkající se výsledků supervize. Zda supervize pomohla supervidovanému k rozvoji profesních znalostí, kompetencí a zda supervize vedla k podpoře profesionálního růstu.

Dílčí cíl č. 3: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity implementační fáze supervize.

DC 3 je zaměřen na implementační fázi supervize u pěstounů na přechodnou dobu. V tomto cíli je zjišťováno, jaké přínosy a limity spatřovali pěstouni v této fázi, jak se jim podařilo přenést plány a cíle do praktického využití.

Dílčí cíl č. 4: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity hodnotící fáze supervize.

Předmětem tohoto cíle je najít přínosy a limity hodnotící fáze supervize u přechodných pěstounů. Pomocí rozhovoru zjistit, zda byla supervize účinná a zda bylo dosaženo stanovených cílů. Zda očekávání pěstounů na přechodnou dobu splnily svůj účel.

Teoretická část diplomové práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. V první části je vysvětlen pojem supervize využívané v sociální práci, její formy a funkce. Dále je práce zaměřena na samotný proces supervize s vysvětlením fází supervize a definováním aktérů supervize. V další části je vysvětlen systém náhradní rodinné péče v České republice, tak aby byl definován rozdíl v jednotlivých formách této péče. Samostatná kapitola je věnována pěstounské péči na přechodnou dobu, dále pak pěstounům na přechodnou dobu, jejích potřebám. Závěrečná část teoretické práce je zaměřena na využívání supervize u přechodných pěstounů, jsou vyspecifikovány přínosy a limity těchto supervizí. Jelikož v českém prostředí chybí na toto téma dostupná literatura, je čerpáno hlavně ze zahraničních výzkumů.

V praktické části je zjišťováno, jak pěstouni na přechodnou dobu vnímají přínosy a limity supervize. Do průzkumu budou zařazeni jen pěstouni na přechodnou dobu, kteří již supervizi absolvovali. K získání potřebných informací je využita kvalitativní výzkumná strategie podpořena technikou polostrukturovaného rozhovoru.

Tato diplomová práce by měla sloužit jako podklad pro zlepšení práce s pěstouny na přechodnou dobu, zlepšení jejich pracovních podmínek a oddálení ukončování této formy péče. Jelikož se nyní v systému nachází ještě spousta pěstounů na přechodnou dobu, kteří nastoupili v tzv. první vlně pěstounů, lze očekávat hromadné ukončování pěstounství. Forma supervize jako psychologické podpory by tento fakt mohla zmírnit. Dále by práce měla supervizi zpřístupnit pěstounům na přechodnou dobu, vnést osvětu do této problematiky a poukázat na to, že vynaložené prostředky na supervizi jsou dobře investované. I proto, že je daleko jednodušší si udržet stávající zkušené a vzdělané pěstouny než stále vyhledávat nové.

TEORETICKÁ ČÁST

2 Supervize

Pěstounská péče na přechodnou dobu přináší mnoho situací, které jsou pro pěstouny velmi náročné. Nejen, že musí být odborníky při péči o svěřené dítě a svou roli musí plnit bezchybně, ale také se k celému procesu přidává velmi silná emocionální zátěž v podobě stresů a vyčerpání. Proto je velmi vhodné, aby se pěstouni starali o svou duševní pohodu. Pečovat o sebe je důležitý předpoklad k výkonu této profese. Ve velmi vypjatých situacích nastupují různé zdroje podpory a pomoci.

Dle Venglářové (2013:9) se tyto zdroje rozdělují na soukromé a profesionální. Do soukromých zdrojů se řadí lidé z našeho blízkého okolí. Jejich kapacita pomoci je však omezená, a ne vždy je možné s těmito lidmi řešit i odborné záležitosti. Do soukromých zdrojů se mohou řadit také činnosti, které přináší zklidnění a kladné emoce. Mezi profesionální zdroje můžeme počítat i ostatní pěstouny, odborníky z doprovodných organizací či pracovníky OSPOD a krajských úřadů. Mezi zdroje profesionální opory přísluší také supervize.

V oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu není supervize zatím upravena zákonem a není ani běžnou praxí. Proto bude v této práci použita literatura, která se týká hlavně supervize v sociálních službách a pomáhajících profesí. V těchto oblastech je supervize povinná od roku 2002, kdy došlo k zavádění standardů v sociálních službách. Na příkladu dobré praxe ze sociální služeb a pomáhajících profesí by měla tato práce ukázat možnost zavedení supervizí i v oblasti přechodné pěstounské péče.

Pojem supervize vychází ze dvou latinských slov super (nad, nahoře shora) a visus (pohled, vhled). Supervize je tedy dohled či nadhled. Mohu být ale různé druhy dohledu. V prostředí byznysu je supervize vnímána více jako kontrola, kdežto v oblasti psychoterapie je spíše chápána jako reflektování vlastní práce. Supervizor je vnímán jako ten, kdo pomáhá utřídit myšlenky a pocity. V prvním případě se jedná o odpovědnou supervizi, která má za úkol kontrolovat, že pracovníci plní své úkoly, dodržují postupy, plní cíle. Supervizor tedy plní roli kontrolora práce. Obvykle vystupuje v roli nadřízeného. Druhy typ supervize se nazývá klinická supervize. Supervizor zde není v roli nadřízeného a poskytuje klientovi odstup, nadhled a druhý názor. Do případu není vtažen emocemi, a proto může poskytnout pohled, který klient není schopen vidět. Tato supervize poskytuje také dohled či kontrolu, ale ve významu nadhledu a bez nadřízeného vztahu (Beckett, 2021:2). Pracovníci v pomáhajících profesích používají oba přístupy

supervize. Pro odpovědnou supervizi je důležité zajistit, aby organizace dobře naplňovala všechny standardy a postupy, pro klinickou supervizi je podstatné, aby si pracovník stále vylepšoval své odborné dovednosti a znalosti a byl si jist svými postupy (Beckett, 2021:3).

2.1 Definice supervize

Vymezit pojem supervize v oblasti sociální práce se jeví jako obtížná záležitost. Supervize není jasně definovaný proces a je mnohdy složitější než práce s klienty. Chybí totiž jasně dané měřítko, kterým by šlo supervizi lehce ohodnotit. Dle Hawkinsna a McMahona (2020:3) přichází jedna osoba k druhé osobě s popisem klienta, kterého supervizor zpravidla neviděl a velmi selektivně ho informuje o své práci. Navíc mohou na obě osoby působit tlaky profese, organizace nebo společnosti, ve které pracují.

Již z výše popsaného je jasné, že se můžeme setkat s popisem supervize jak z technických oblastí, tak i z oblastí psychologie a psychoterapie. Psychologický slovník definuje supervizi jako součást odborné přípravy na určité povolání nebo metodu vedení mladého odborníka. Zlepšuje komunikaci v organizaci, chrání klienta a posiluje duševní zdraví terapeuta. (Hartl, Hartlová, 2015:567). Z uvedené definice je stále patrný mocenský vztah mezi supervizorem a supervidovaným. V oblasti sociální práce je supervize spíše vnímána jako rovnocenný vztah, založený na vzájemné důvěře a oba subjekty vstupují do supervize dobrovolně, na základě předem dohodnutých podmínek. Tento fakt nejlépe potvrzuje definice dle Broži (2009:15), který uvádí, že „*supervizi lze vnímat jako předem dohodnutý a oboustranně akceptovaný proces pomoci s komplikovanými profesními situacemi. Je založena na vzájemném respektu a má za cíl především zlepšení péče o klienta.*“

Český institut pro supervizi (ČIS, 2006) také podporuje definici rovnocenného vztahu. Supervizí rozumí bezpečnou, laskavou a obohacující zkušenost. Supervize pomáhá organizacím vnímat a reflektovat vlastní práci a vztahy, hledat nová řešení na problematickou situaci. Supervize by měla být zaměřena na prohloubení prožívání, lepší porozumění situací, uvolnění tvořivého myšlení a rozvoj nových přístupů profesního chování. Zároveň může být supervize modelem učení. Prostřednictvím tzv. dominového efektu může být dobrá supervize prospěšná nejen supervidovanému, ale také klientům.
Vaska (2012:26) dodává, že supervize je kontinuální metoda rozvoje profesní způsobilosti sociálního pracovníka. Slouží jako nástroj pro optimalizování a ověřování správnosti postupů, za prostor k hledání alternativ a poskytování zpětné vazby. Supervizi

také chápe jako formu ochrany, která svými kroky chrání uživatele služeb sociální práce před poškozením a zneužitím.

Důležitým zdrojem pro definici supervize je také MPSV (2008), které supervizi definuje jako dlouhodobou a pravidelnou činnost, jejímž hlavním nástrojem je vytvoření prostoru pro reflexi vlastní činnosti a pracovního kontextu v bezpečném prostředí supervizního vztahu a podpora procesu učení a změny.

Z osobního hlediska chápu supervizi jako kontinuální proces, který velmi napomáhá sociálnímu pracovníkovi k posílení jeho profesních znalosti a schopností. Vede k ujištění o správné volbě metod a technik při práci s klientem. Souhlasím s tím, že supervize posiluje vztah mezi klientem a pracovníkem a přináší benefity všem aktérům.

Dle Havrdové (2011:17) je pojem supervize tak rozmanitý, že v zahraničí vzniká stále více odborných výzkumů na toto téma. Tento zájem o supervizi je způsoben tím, že je institut supervize rozšiřován do více oborů. Výzkumy vznikají i z toho důvodu, že obor supervize se více přibližuje vědnímu oboru, a proto je třeba jeho legitimizace a profesionálního zrání.

2.2 Funkce supervize

Již v roce 1976 Alefred Kadushin navrhl rozdělení supervize na tři základní funkce. A to jsou funkce řídící, funkce podpůrná a funkce vzdělávací. V roce 1990 přidal Richards ke třem stávajícím funkcím ještě funkci mediační (Beckett, 2021:20). Pro přehlednost dodávám tabulku 1.

Tabulka 1: Čtyři hlavní funkce používané v supervizi

Kadushin (1976)	Proctorová (1978)	Richards (1990)	Hawkins, Smith (2013)
Vzdělávací	Formative	Vzdělávací	Rozvojová
Podpůrná	Restorative	Podpůrná	Zdrojová
Řídící	Normative	Řídící	Kvalitativní
		Mediační	

Zdroj: Hawkins, McMahon, 2020:69

Řídící funkce (normativní, kvalitativní) pomáhá supervidovaným dodržovat profesní pravidla, standardy, organizační řády, etické normy, zákony a další legislativní nařízení (Baštecká, Čermáková, Kinkor, 2016:103). Jestliže supervize správně naplňuje řídící funkci, plní tím zároveň funkci kontroly kvality. Což je velmi důležité u pomáhajících profesí, kde hrají velkou roli například lidská selhání, nedostatečná

kvalifikace, předsudky či emoce. Supervizoři tak mají specifickou odpovědnost za správné vykonávání práce a za dodržování etických standardů v organizaci (Hawkins, Shohet, 2016:60). Supervize tak může napomáhat pracovníkům k získání větší jistoty pro práci s klienty.

Podpůrná (restorativní, zdrojová) funkce je spojena s citlivým doprovázením supervidovaného. Velmi důležité je, že supervizor oceňuje hodnotu práce supervidovaného, reálně a pravdivě vidí a posoudí, co je v jeho práci důležité a cenné. Probíraná témata zařazuje do souvislostí a širšího kontextu a dodává supervidovanému sebedůvěru. *„Účelem podpory v supervizi je povzbuzení k překonání překážek, budování dobrého vztahu a atmosféry, posílení a zplnomocnění supervidovaného“* (Havrdová, Hajný, 2008:52). Podpora také pomáhá snížit hladinu stresu, zvyšuje možnosti využití vlastních sil, zvyšuje odvahu ke zkoušení nových dovedností a metod. Podporná supervize také zlepšuje pocit z práce, snižuje zklamání, posiluje hodnoty a motivuje pracovníky v sebevzdělávání a práci na sobě. Podpůrná funkce v supervizi má za cíl snížit možnost syndromu vyhoření.

Vzdělávací funkce (formativní, kvalitativní) se týká rozvoje pracovních dovedností, porozumění a schopností supervidovaných (Baštecká, Čermák, Kinkor, 2016:103). Pracovníkům rozvíjí profesionální kompetence, pomáhá najít nový a vhodný styl učení, podporuje rozvíjet nové znalosti z praxe a aplikovat je na další případy, podporuje konstruktivní učení. Všechny tyto možnosti velmi souzní s trendy celoživotního vzdělávání a zvyšování kompetencí pracovníků (Noble, Gray, Johnston, 2016:23). Všechny tyto procesy začínají tím, že supervidovaný rozebírá při supervizi svou vlastní práci s klienty. Supervize napomáhá tomu, že pracovníci lépe rozumí klientovi, uvědomují si své reakce a odezvy na klienta, lépe chápou své intervence a dopady těchto intervencí. Také zkoumají další možnosti práce s klienty při podobných situacích (Hawkins, Shohet, 2016:60).

Mediační funkce podporuje supervizora předávat potřeby a požadavky organizace supervidovanému a zároveň sdělovat potřeby a názory supervidovaného organizaci. Jedná se o obousměrnou komunikaci, která běžně probíhá při týmových poradách či mezi středním a vyšším vedením organizace. V přímo určených supervizích může organizace komunikovat prostřednictvím supervizora změny v organizacích či zásadní změny v systému organizace. Supervizor v tomto případě plní roli mediátora. Další části mediační funkce může být komunikace příkladů dobré praxe mezi ostatní členy organizace. Také se mohou obousměrně komunikovat inovace a zájmy klientů

organizace. V jistých případech může naopak supervizor být ochráncem supervidovaných a podporovat příklady dobré praxe, oproti požadavkům organizace (Beckett, 2021:21).

Všechny funkce supervize se mohou vzájemně doplňovat a nelze je od sebe jednoduše oddělit. Kdy a jakou funkci v supervizi použít záleží na supervizorovi (především jeho zkušenostech a vzdělání), dále pak na okolnostech, které se při supervizi vyskytnou. Velmi důležitá je také zakázka jak ze strany organizace, tak i supervidovaného.

2.3 Formy a druhy supervize

Od funkcí supervize se lze přesunout k jednotlivým formám supervize, které obsahuji konkrétní metody používající se v supervizním řízení. Dle Hawkinse a McMahona (2020) se jedná o šest hlavních forem. První z nich je individuální supervize, při které se setkává jen jeden supervidovaný se supervizorem. Druhou formou je sdílená supervize, kde dva supervidovaní a jeden supervizor sdílí dobu určenou pro supervizi. Tuto formu lze využít i při peer supervizi, při které dva profesionálové střídají v roli supervidovaného a supervizora, obvykle při jednou setkání. Další formou je skupinová supervize, kde více supervidovaných se setká ve skupině, která je vedena supervizorem. Peer skupinová supervize je další formou supervize. Tři a více supervidovaných se potkají v jedné skupině. Nemají jasně vymezené role supervidovaných a supervizora. Během supervize si tyto role střídají.

V poslední době se také rozdělily formy supervize na prezenční a online. Při prezenční formě je supervizor přímo přítomen a pozoruje supervidovaného. Může přímo reagovat na jeho požadavky a také poskytovat zpětnou vazbu. Virtuální či digitální supervize se začala používat s rozvojem technologií. Obvykle se supervize vedou pomocí telefonních technologií, videohovorů a webových fór, cloudových platforem a videokonferencí. Tento druh supervize obvykle využívají supervidovaní, kteří nemohou v místě bydliště nalézt vhodného supervizora. Samozřejmě se tato možnost využívala hlavně při pandemii Covid-19, ale je mnoho supervizorů, kteří tuto možnost zařadili do své běžné praxe (Hawkins, McMahon, 2020:70–73).

Čeští autoři např. Baštecká, Čermáková a Kinkor (2016:102) rozdělují supervizi podle počtu a uskupení supervidovaných na supervizi individuální, skupinovou a týmovou. Dále supervizi dělí dle obsahu na případovou neboli odbornou, která se

zaměřuje na reflexi odborné práce s klientem a sebereflexi pracovníka. Supervizi týmovou (vztahově komunikační), která se zabývá reflexí týmové spolupráce. A dále pak na supervizi řízení, která se zabývá reflexí řídících procesů v organizaci. Forma supervize může být také dělena podle účasti supervizora na přímou, kdy je supervizor přímo přítomen při práci pracovníka a nepřímou, kdy supervidovaný vychází se svých poznámek či spisů.

Vhodnou formu supervize je třeba vždy předem dojednat v tzv. supervizní smlouvě. Strany, které kontrakt dohadují jsou zahrnuty do tzv. supervizního trojúhelníku. Tedy zadavatel, supervidovaný a supervizor. Prvním krokem je dohoda o tom, jaký druh supervize supervidovaný požaduje, zda je supervizor tento druh supervize nabízí a zda zadavatel je se zvolenou supervizí v souladu (Baštecká, Čermáková, Kinkor, 2008).

Autoři Hawkins a Shohet (2016:62) uvádějí čtyři základní druhy supervize. Prvním druhem je supervize výuková. Zde vystupuje supervizor v roli učitele a přebírá tak vzdělávací funkci. Při této formě supervize především analyzuje práci s klienty. Druhým druhem supervize je výcviková. Supervidovaní jsou v této formě supervize v zácviku. Může se jednat o studenty, začínající psychoterapeuty nebo začínající pracovníky v sociálních službách. Při této supervizi přebírá supervizor odpovědnost za práci s klienty, a proto naplňuje i řídící a normativní roli. O řídící neboli manažerské supervizi uvažujeme tehdy, jestliže se jedná o přímí vztah nadřízeného s podřízeným. Zde je přímo naplňována kontrolní role, kdy supervizor dohlíží na pracovníka, aby svou činnost vykonával v souladu s pravidly a normami organizace. Čtvrtým druhem supervize je supervize poradenská. Zde je supervizor v roli konzultanta a rozebírá otázky, které si supervidovaný přeje analyzovat. Supervidovaný tedy zůstává zodpovědný za svou práci s klientem. Tento druh supervize je dle autorů vhodný pro pracovníky s víceletou praxí.

V současné době se objevuje nový druh supervize, a to supervize kritická, která se zaměřuje na kritický přístup, který nabízí prostor pro rozvoj a reflexi, který podporuje kritickou a kreativní práci. Hlavním cílem této supervize je podpořit a rozvinout kritické myšlení a jednání sociálních pracovníků. Kritická supervize nabízí prostor pro reflexi a kritickou analýzu praxe. Také využívá jiné nástroje než běžná supervize, a to například kritickou diskuzi, kolektivní rozhodování a reflexi nad vlastními zážitky a zkušenostmi. Kritická supervize vyžaduje od supervizora schopnost vnímat a analyzovat společenské a politické faktory, které ovlivňují supervidovaného. Dále pak, aby podporoval rozvoj kritického myšlení a jednání svých klientů. Cílem je podpořit sociální pracovníky v jejich

úsilí o kreativní a efektivní řešení sociálních problémů a dosáhnout skutečné sociální spravedlnosti (Noble, Gray, Johnston, 2016:142–153).

2.4 Fáze a proces supervize

Po definování základních pojmů supervize a jejich funkcí a druhů je třeba se zaměřit na samotný proces supervize a vydefinovat jeho části. Mátel a Schavel (2019, 25–26) označují supervizním procesem samotný průběh supervize či více supervizních setkání. Poukazují na fakt, že nezbytnou součásti realizace supervize je akceptování všech částí supervizního procesu a úspěšná supervize by měla mít kvalitně zpracované všechny fáze. Kladou důraz na pečlivou analýzu a stanovení cílů.

Počáteční fáze, se zaměřuje na identifikaci potřeb supervizora i supervidovaného či supervidovaných. V této fázi se stanovují cíle supervize a plánuje se supervizní setkání. Supervizor a supervidovaný plánují supervizní setkání, probíhá diskuze o cílech, potřebách a výzvách. Tyto potřeby a výzvy se stanou základem pro další rozvoj a plánování v průběhu supervize. V této fázi se také definuje účel a formát supervize, např. frekvence setkávání, místo konání. Cílem základní fáze je stanovit jasný rámec pro celý proces supervize a zajistit, aby obě stany měly jasnou představu o tom, co se během supervize očekává a jaký bude mít výsledek (Horák, 2022:80-82). Mátel a Schavel (2019) tuto fázi definují jako fázi, ve které se utváří „smlouva“. Dohadují se zde základní pravidla, podle kterých se řídí další kooperace. Na začátku utváření smlouvy je třeba definovat následující témata: stanovení délky supervize, etické normy, kontrakt, popřípadě postup, jak zrušit domluvené supervizní sezení.

Základní pravidla – určení základních pravidel obsahuje hlavně délku supervizních setkání a jejich frekvenci. Všeobecně není doporučeno často střídat supervizory, není ale také vhodné, aby supervidovaný absolvoval supervize u jednoho supervizora déle než 3-5 let. Může se tak stát, že se jejich vztah stane konformním, nebo naopak supervidovaný neumí vyjádřit svoji nespokojenost. Smlouva dále pokrývá dohodu o délce a četnosti supervizí. Na supervizní setkání by všichni účastníci měli chodit připravení. Supervize by také neměla probíhat v časové tísni ani jednoho z aktérů. Ve smlouvě by také mělo být stanovena finanční odměna supervizora, způsob platby, popřípadě řešení zrušených setkáních (Mátel, Schavel, 2019:33–34).

Určení hranic mezi supervidovaným a supervizorem, je také důležitou součástí počáteční fáze. V procesu supervize je důležité dodržet hranice mezi supervizí, terapií a

výcvikem. Pokud supervizor zjistí, že supervidovaný potřebuje doplnit znalosti či potřebuje speciální péči, je vhodné supervidovaného delegovat k jinému profesionálovi. V oblasti supervize je nepřijatelné udržovat přátelské, společenské a sexuální vztahy, hlavně proto aby byla zajištěna profesionální a etická práce. Naopak kvalitní lidský vztah a funkční pracovní vztah jsou nedílnou součástí kvalitní supervize. V průběhu supervize by mělo být vytvořeno bezpečné prostředí, při kterém může supervidovaný otvírat témata, která ovlivňují práci s klientem (Mátel, Schavel, 2019:35–36).

Druhou fází je **fáze rozvoje**, která se zaměřuje na aktivní rozvoj a zlepšování dovedností a kompetencí supervidovaného, který se zaměřuje na analýzu svého vlastního chování a jednání v rámci své profesionální praxe. Supervizor v této fázi poskytuje podporu a zpětnou vazbu, aby pomohl klientovi se rozvíjet a zlepšovat své profesionální dovednosti a kompetence. Používají se zde nástroje a metody, jako jsou reflexe, sebereflexe, diskuze, cvičení a úkoly, aby supervidovaný mohl lépe poznat a rozvíjet své profesionální znalosti a dovednosti. Cílem fáze rozvoje je podporovat profesionální růst a rozvoj supervidovaného a pomoci mu v dosahování jeho cílů a rozvoje jeho kompetencí (Horák, 2022:82–83).

Mátel a Schavel (2019:39–40) tuto fázi nazývají fází zaměření. V této fázi supervidovaný přináší téma do supervize. Supervizorovou odpovědností je určení pořadí témat či jejich priority. V praxi se může stát, že téma supervize přináší zaměstnavatel či zadavatel supervize. V tomto případě by měl supervizor přenést zadané téma k supervidovanému. V této fázi dává supervizor prostor supervidovanému. Jedná se o čas, který je věnovaný supervidovanému, který může přinášet své myšlenky. Také se hledají řešení a jedná se o bezpečné místo, kde supervidovaný může nevědět odpovědi, může přinášet i nereálné řešení či mít nápady, které nelze přímo uplatnit v práci s klientem. Na druhé straně může supervizor upozornit na nedostatky supervidovaného v případě, že je v supervizním procesu vytvořeno přátelské a bezpečné prostředí. V této fázi supervize se může vyskytnout krizová situace, která narušuje plánovaný průběh. Supervizor má tedy za úkol vytvořit bezpečné prostředí, v němž jsou projevy pochybnosti, strachu a úzkosti chápany jako přirozené a běžné projevy supervizního procesu. S těmito projevy je nutné aktivně pracovat, s cílem nalézt jejich příčiny. Supervize je totiž místem, kde lze profesionálně a eticky odpovědně hovořit o klientských záležitostech a soukromí. Proto je třeba zajistit prostor pro objevení těchto problémů a jejich následné řešení v rámci supervize.

Třetí fáze se nazývá fáze **implementace**. Zde se supervizor i supervidovaný snaží přenést plány a cíle, které byly stanoveny během předchozích fází supervize, do praktického použití s prací s klienty. Tuto fázi charakterizuje aktivní spolupráce, kdy supervizor pomáhá supervidovanému převádět a integrovat získané poznatky do praxe. Cílem této fáze je zajistit úspěšné aplikování dohodnutých výsledků do pracovních postupů (Horák, 2022:84).

Mátel a Schavel (2019:41) tuto fázi nazývají most. Tato supervizní fáze představuje integraci mezi supervizním procesem a praktikou profesionální činností. Zde identifikované myšlenky, možnosti, metody a přístupy se vhodně aplikují do praxe. Řešení, které byly vytyčeny v předchozí fázi, mohou vést ke zlepšení práce profesionála nebo zvýšení kvalifikace či vést k seberozvoji supervidovaného.

Poslední fáze je **hodnocení**, která je klíčovou součástí cyklu supervize. Tato fáze umožňuje posoudit účinnost procesu supervize a analyzovat, jestli byly dosaženy stanovené cíle. V rámci fáze hodnocení bývají použity následující nástroje: diskuze o úspěšnosti, reflektování nad procesem supervize a identifikace změn. Cílem této fáze je vytvořit prostor pro reflexi a výměnu názorů, které mohou pomoci zlepšit proces supervize a poskytnout supervidovanému užitečnou zpětnou vazbu, která mu pomůže rozvíjet profesní dovednosti a schopnosti (Horák, 2022:80–86).

Dle Mátela a Schavela (2019) má možnost supervizor a supervidovaný reflektovat kvalitu a efektivitu supervize. Zpětná vazba má za cíl zlepšit kvalitu a užitečnost supervize. V této fázi je také možnost pro změnu budoucí spolupráce. Lze se dohodnout, které části smlouvy lze změnit, doplnit či odstranit. Tento postup zaručuje zvýšení kvality budoucí supervize, zajistí hladký průběh a dynamický charakter dalších supervizí.

Chris Beckett (2021:27–38) definoval proces supervize pomocí supervizního cyklu, jelikož tento model nabízí strukturovaný a systematický přístup k supervizním procesu. Výhodou supervizního cyklu je, že se mohou jednotlivé fáze opakovat, dokud se neuskuteční potřebné změny, a také nejsou zjištěny žádné další potřeby. V průběhu supervize se mohou jednotlivé kroky opakovat a oba aktéři se mohou vracet libovolně, dle průběhu supervizního procesu.

Supervizní proces začíná fází, kterou nazval zkušenost (Experience). V této fázi supervidovaný popisuje své aktuální situace a prožitky, které se týkají jeho profesního života a práce. Cílem této fáze je získat co nejširší pohled na situaci a umožnit supervidovanému vyjádřit své myšlenky a pocity. Supervizor používá v této fázi metodu zpětné vazby, aby mohl vytvořit co nejjasnější obraz situace.

Následující dvě fáze supervize jsou zaměřeny na pomoc supervidovanému interpretovat tuto zkušenost a dospět k užitečným závěrům. Ve fázi reflektování (Reflection) se supervidovaný zamýšlí nad svou zkušeností a zvažuje, jaký vliv měla na něj a jeho pracovní postupy. Dále pak umožňuje provést hlubší analýzu své zkušenosti a získat tak nový pohled na danou situaci. Supervizor má v této fázi podpůrnou roli a vede supervidovaného k hlubšímu uvědomění si vlastního pohledu a postoje. Reflektování může vést ke zlepšení praxe supervidovaného a pomoci mu v rozvoji osobnosti.

Fáze analyzování (Analysis) je třetí fází v cyklu. V této fázi se supervidovaný zaměřuje na analýzu předchozí zkušenosti a zvažuje, jakým způsobem ji může využít pro svůj další rozvoj. Supervizor může pomoci supervidovanému analyzovat své pocity, myšlenky a chování, aby lépe porozuměl situaci a rozhodl se, jak dále postupovat. V této fázi se supervidovaný snaží identifikovat své silné stránky a příležitosti, a také zvažuje možné bariery, které mu bráni v dosahování svých cílů. Cílem této fáze je vybudovat u supervidovaného schopnost analýzy vlastního chování a učení se z jeho zkušeností. Tato schopnost je důležitá pro udržení dlouhodobého rozvoje a úspěšnosti v práci s klientem.

Akční plánování (Action planning) je fáze, ve které supervidovaný a supervizor sestavují plán, na základě svých závěrů z předchozích fází. Cílem je vytvořit plán, který bude jasný, srozumitelný a měřitelný, a který bude možné implementovat do praxe. Během této fáze se diskutuje o možnostech a rizicích a vybírá se nejlepší řešení. Supervizor může používat nástroje pomocí nichž supervidovaný vytvoří akční plán. Může se jednat o řízenou diskuzi, brainstorming, SWOT analýzu nebo použití plánovacích nástrojů. Po dokončení plánu je důležité, aby supervidovaný zahájil implementaci svého plánu do svých pracovních aktivit a zahájil tak jeho realizaci.

Výhodou tohoto supervizního cyklu je to, že je koncipován jako proces, který se skládá z několika jasně definovaných fází, které se střídají a vzájemně doplňují. Tyto fáze používají supervidovanému vyhodnotit svou praxi, pochopit ji a najít užitečné závěry, které mohou být použity při další práci. Výhodou také je, že supervizní cyklus poskytuje jasnou strukturu a směr pro proces supervize.

2.5 Aktéři supervize

Tato kapitola se zabývá hlavními účastníky supervizního procesu, a to supervizora, supervidovaného a organizace. Dále se zaměří na role a odpovědnosti v rámci supervize a jak spolupráce mezi aktéry pomáhá při dosahování cílů supervize a

jaké kompetence jsou pro aktéry důležité. Polední část této kapitoly se věnuje specifickým výzvám, s kterými se mohou účastníci supervize setkat.

2.5.1 Supervizor

Supervizor by měl být odborníkem vzdělaným v supervizi, jelikož se supervize považuje za odbornou činnost. V České republice existuje mnoho institutů, kde je možné vzdělání získat. Jednou z podmínek je vysokoškolské vzdělání, ale také praxe v oblasti pomáhajících profesí nebo také absolvování psychoterapeutického výcviku. Supervizor by však měl mít také určité osobnostní kvality jako jsou využívání široké škály intervencí a metod, schopnost vidět situaci z různých hledisek, znalost oblasti, kde se supervize uskutečňuje, schopnost pracovat napříč kulturami, schopnost zvládat obavy supervidovaných. Dále pak je požadována otevřenost k učení, citlivost k otázkám širšího komplexu, citlivé zacházení s mocí (Baštecká, Čermák, Kinkor, 2016:115–116).

Hawkins, Shohet (2016:49–53) definují supervizora jako člověka, který poskytuje podporu, radu a zpětnou vazbu supervidovaným, rozvíjí a zlepšuje jejich dovednosti a znalosti, a také pomáhá řešit pracovní problémy. Supervizor je profesionál, který poskytuje podporu, vedení a rozvoj svým klientům. Jedním z důležitých předpokladů pro supervizora je dosažení kvalitního vzdělání a tréninku, přímo určeného pro supervizory, aby mohli plně využít svého potenciálu a poskytnutí efektivní podpory svým supervidovaným. Velký důraz je také kladen na emoční stabilitu a empatii u supervizora při práci s klienty. Jen tak lze dosáhnout úspěšného supervizního vztahu. Supervizor by měl být také schopen pracovat s různými typy klientů v různých situacích a mít schopnost reflexe a zpětné vazby.

Ještě větší nároky jsou na supervizory kladeny v rámci kritické supervize. Supervizor a supervidovaný spolupracují v hlubším a konstruktivnějším dialogu, což jim umožňuje dosáhnout většího porozuměni své práce a jejímu vlivu na klienty, společnost a sebe samotné. Supervizoři v kritické supervizi používají specifické nástroje jako je reflexe, kritické myšlení, analýzy, které umožňují supervidovaným pracovat s tématy jako je rasa, pohlaví, sociální třídy, sexualita a další faktory, které mohou ovlivňovat interakce mezi supervidovaným a klientem (Noble, Gray, Johnston, 2016:151–153).

Supervizor v celém procesu supervize přejímá důležité role. Dle Hawkins a Shohet (2016:54–55) to jsou poradce, pedagog a manažer. Supervizor poradce může být vnímán jako osoba, která poskytuje radu, pomoc při řešení problémů nebo přinášet nový

pohled. Supervizor může také pracovat jako pedagog a pomáhat supervidovaným rozvíjet jejich profesní znalosti a dovednosti. Může vyučovat a vést diskuze, které povedou k hlubšímu pochopení a rozvoji jeho klientů. Supervizor jako manažer koordinuje a organizuje supervizní proces, což zahrnuje i schopnost přizpůsobovat se, vyhodnocovat situaci a nastavovat strategie pro dosažení cílů supervizního procesu. Dále vede a motivuje supervidované k dosažení jejich cílů, podporuje jejich rozvoj a udržuje vysokou úroveň profesionality. Supervizor manažer má také odpovědnost k organizaci, která supervizi objednává.

Aby byl supervizor úspěšný, musí být schopen vytvářet a udržovat pozitivní a produktivní vztahy se supervidovanými. Měl by umět naslouchat a být empatický, aby mohl porozumět potřebám a problémům svých klientů. Kromě toho by měl schopen rozvinout a udržovat své odborné znalosti a dovednosti týkající se supervize a umět je využít v přímé supervizi. Důležitou vlastností je také kreativita a flexibilita, která pomáhá supervizorovi přizpůsobit se každému jednotlivci v rámci supervizní skupiny (Beckett, 2021:61–62).

Termín kompetence supervizora má dle Havrdové a Hejného (2008:80–81) dva významy. Prvním z nich je způsobilost a oprávněnost vykonávat supervizní činnost. Jedná se o dva klíčové aspekty, které ovlivňují kvalitu supervize. Způsobilost se týká profesionálních znalostí a dovedností, které jsou nezbytné k řešení specifických problémů týkajících se supervize. Tyto znalosti a dovednosti zahrnují například schopnost provádět analýzy, formulovat problémy, hledat řešení a řídit supervizní proces. Oprávněnost zase souvisí s autoritou, kterou má supervizor v dané oblasti. Znamená, že má legitimitu a odpovědnost vykonávat svou roli a řešit specifické supervizní problémy. Obě kompetence jsou důležité, a to hlavně proto, aby byla supervize úspěšná a měla pozitivní vliv na rozvoj profesionální praxe.

Druhou kompetencí, kterou Havrdová a Hajný (2008:81) zmiňují je funkcionální projev dobře zvládané role supervizora. Je spojena hlavně s uměním supervizora vést a řídit. S touto kompetencí jsou spojeny řídící dovednosti supervizora, dovednost při uzavírání dohod mezi účastníky supervize, podporování procesu při dosahování cílů. Supervizor je dále odpovědný za dojednání rámcového kontraktu pro celý průběh supervize, tak aby splňoval možnosti, profesionální pravidla a etickým pravidlům supervize. Dobře zvládnutá role supervizora také zahrnuje schopnost vést supervizora k pochopení a využití teoretických přístupů, které vedou k rozvoji jeho dovedností.

Další kompetence, kterou Havrdová a Hajný (2008:81) uvádějí je ochrana zájmů a sebeúcty účastníků supervize. Supervizor by měl být schopen pečovat o bezpečí a důvěrnost informací, které jsou sdíleny v rámci supervize. To zahrnuje schopnost chránit účastníky před možným poškozením a pomáhat jim udržovat jejich sebeúctu. Supervizor by měl také respektovat a uznávat rozmanitosti a různé potřeby účastníků a pracovat s nimi individuálně a s ohledem na jejich potřeby. To zahrnuje schopnost být flexibilní a přizpůsobit se jednotlivým účastníkům supervize a podporovat učení supervidovaných. Závěrem nutno dodat, že supervizor nemůže být odpovědný za výsledek supervize, protože účastníci supervize jsou ti, kteří nakonec rozhodují o svých vlastních zájmech a cílech. Supervizor má za úkol poskytovat prostor a podporu pro účastníky k tomu, aby mohli přemýšlet o své práci a rozvíjet své profesionální dovednosti. V konečném důsledku je úspěch supervize závislý na schopnosti účastníků samostatně rozhodovat, jednat a zodpovídat se za své vlastní rozhodnutí a činy.

2.5.2 Supervidovaná osoba

V této podkapitole věnuje supervidovaným osobám, ale pouze z všeobecného pohledu. V kapitole, která se týká pěstounů na přechodnou dobu, jsou specifika pěstounů více rozpracované.

Supervidovaná osoba se účastní supervize za účelem rozvíjet své profesní dovednosti, zlepšovat své pracovní návyky, řešit profesní výzvy (Horák, 2022:63). Cílem supervidovaných osob je získat od supervizora podporu, radu a vedení, které jim pomůže dosáhnout svých cílů (Venglářová, 2013:23–25).

Horák (2022) definoval tři nároky na supervidované osoby. A to nárok osobní, který očekává, že supervidovaný bude aktivně zapojen do supervize a bude mít zájem na zlepšení své praxe a rozvoji svých kompetencí. Tento nárok se dá rozdělit do dvou hledisek. Prvním z nich je odvaha a upřímnost. Odvaha se přímo zapojit do procesu supervize, být aktivní a snažit se o dobrou reflexi své práce. Upřímností je myšlena komunikační otevřenost v nejistotách o sobě a své práci, upřímnost v rozhovoru jak se supervizorem, tak i spolupracovníky (Horák, 2022:63). Tyto nároky sice na první pohled vypadají jako zdánlivě banální, jsou však klíčovými aspekty k úspěšné supervizi.

Dalším nárokem je nárok časový. Supervidovaná osoba by měla být připravena věnovat supervizi dostatek svého času, aby se mohla zabývat tématy, která jsou pro ně důležité a zároveň prohlubovat své znalosti a dovednosti. Supervize by totiž měla být

kontinuálním procesem, který je součástí pracovní doby pracovníka. Důležité je také se na supervizi řádně připravit, v době supervize nebýt rušen a řádně vyhodnotit získané poznatky ze supervize. Časový nárok, který vyžaduje supervize, by měl být také ohleduplný ke klientům a jiným pracovním povinnostem supervidovaného (Horák, 2022:64).

Nárok intelektový a emoční je třetím nárokem supervize. Intelektový nárok na supervidovaného se týká jeho schopnosti pochopit a analyzovat svou práci a své prožitky. Supervidovaná osoba by měla být schopna reflektovat své myšlenky a názory a hledat souvislost mezi svými zkušenostmi a svou prací. Umět se na celou situaci nahlížet z více perspektiv. Emoční nárok je schopnost být vnímavý k vlastním emocím a jejich vlivu na kvalitu práce. V obou případech je důležité, aby supervidovaná osoba měla osobní zájem a motivaci rozvíjet své dovednosti (Horák, 2022:64–65).

2.5.3 Organizace

Organizace, ve které je supervize poskytována, hraje také velmi důležitou roli. V podmínkách pěstounské péče na přechodnou dobu se obvykle jedná o doprovodnou organizaci. Táto organizace poskytuje zázemí pro supervizi, zajišťuje finanční a administrativní podporu.

Organizace je zodpovědná za uzavření supervizního kontraktu, který by měl obsahovat obecné ustanovení jako čas, četnost, finanční stránku, místo. Dále pak hranice, pracovní spojenectví, formát sezení a organizační a odborný kontext (Horák, 2022:72–73).

Dle Havrdové (2011:20–21) se stává, že supervizoři a klienti mohou s organizací dostávat do sporu. A to hlavně kvůli právům supervidovaných, poradenským hodnotám a rolím supervidovaných. Díky těmto nevyjasněným sporům se organizace považuje za tzv. neviditelného klienta.

2.6 Supervize v sociální práci

Aby mohla být supervize využívána v oblasti sociální práce, bylo nutné tento pojem legislativně ukotvit, tak aby byla povinnou součástí práce sociálních pracovníku a pracovníků v sociálních službách. Což nepochybně vedlo ke zvýšení kvality péče o pracovníky a klienty (Horák, 2022:16).

V České republice je supervize v oblasti sociální práce legislativně zakotvena ve vyhlášce MPSV č.505/2006 Sb. a v standardech kvality sociálních služeb z roku (MPSV, 2002), které navazují na zákon 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách.

Tyto standardy zdůrazňují důležitost pravidelné a odborné reflexe pracovníků a poskytování prostoru pro odborný růst a rozvoj. Supervize je zde uvedena jako jedna z forem podpory odborného rozvoje, která musí být systematická a založena na identifikaci odborných potřeb jednotlivých pracovníků. Proces supervize a výsledky práce pracovníků musí být pravidelně odborně reflektovány. Organizace sociálních služeb poskytuje prostředky pro systematickou supervizi pracovníků a pro jejich další odborné vzdělání (Horák, 2022).

Supervize v sociální práci je vnímána jako poradenská metoda, která má za cíl zvýšit kvalitu práce sociálních pracovníků a zvýšit jejich odborné kompetence. Supervize je právě tím vhodným nástrojem, který vytváří dispozice a předpoklady pro odborný růst, vzdělávání a všeobecný rozvoj pracovníků v pomáhajících povoláních. Supervize v sociální práci také napomáhá k sebepoznání, a tím napomáhá k profesionální práci s lidmi (Matel, Schavel, 2019:9).

Dle výzkumu Supervize pohledem sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách (Vaculová, 2023) vyplývá, že supervize podporuje pracovníky ve změně myšlení, posiluje empatii, podporuje ve zvládání emocí, brání proti vyhoření, posiluje sebereflexi a pomáhá s nastavením hranic. Dle autorky jsou nejefektivnější případové supervize, které pracovníci absolvovali alespoň po dobu dvou a více let. Pracovníci se tak stávají většími odborníky a při práci s klientem pracují lépe. Dokáží definovat své chyby, lépe se chovají v krizových situacích, více klienta podporují a méně kontrolují, snaží se uvažovat a přemýšlet o klientech v jiných souvislostech. Pokud pracovníci aplikují dohodnuté poznatky se supervizí do praxe, pozorují pak pozitivní změny i u svých klientů. Dle Vaculové (2003) je výsledkem výzkumu *„potvrzení, že pokud se klient cítí pracovníkem respektován, nedehonestován, vnímán jako partner, je více autonomní a často méně konfliktní při řešení své nepříznivé situace. Pro splnění výše uvedeného potřebují mít pracovníci náhled na své jednání, chtít přijímat zpětnou vazbu a rozvíjet své komunikační i profesní dovednosti, což může zajistit pravidelná supervize.“*

Z výzkumu také vyplynulo, že pracovníci, kteří absolvují supervizi 6x až 8x ročně po dobu tří let, vnímají supervizi jako více přínosnou než pracovníci, kteří absolvují supervizi méně než dva roky. Pro rozvoj profesních a odborných znalostí považují pracovníci za nejpřínosnější supervizi zaměřenou na práci s klientem. Tento druh

supervize preferují především sociální a vedoucí pracovníci. Supervizi vzdělávací naopak využívají pracovníci v sociálních službách. Mezi dovednosti, které si pracovníci v supervizi posilují či zvědomují patří hledání funkčnějších způsobů zvládání problematických situací ve spolupráci s klientem, zdravé nastavení hranic v práci s klientem a zlepšení sebereflexe. Dále pak supervize napomáhá rozvoji asertivního chování, k lepšímu zvládání vlastních emocí a posílení empatie ke klientům.

Z výzkumu vyplývá, že je velmi důležitá i samotná práce supervizora. Ten by měl pracovat striktně podle zásad supervizní práce a dodržovat etický kodex. Pro úspěšnou supervizi je třeba dobře uzavřít supervizní smlouvu jak s vedením organizace, tak i se supervidovaným či skupinou. Supervizor by měl aktualizovat a hodnotit supervidovaným jejich zakázku a přizpůsobovat se týmu především v otázkách modelů a technik.

Jiný výzkum poukazuje na supervizi z pohledu neoliberální společnosti a její dopad na sociální práci. Supervizi zde autoři definují jako nástroj zvyšování kvality sociální práce, konkrétně jako metodu zvyšování odborných znalostí supervidovaných a chápou jí jako nedílnou součást sociální práce již od začátku profese. Jelikož supervize vstřebává nové teorie a přístupy v sociální práci a reflektuje nové společenské uspořádání. Výzkum poukazuje na manažersko-administrativní kontext sociální práce a následné zaměření se na ekonomické cíle a kvantitativní ukazatele. Což vede k přehlížení potřeb pracovníků v organizaci a zanedbávání vztahu mezi klientem a pracovníkem. V tomto systému roste význam kritické reflexe v kontextu sociální práce, praktické zkušenosti sociálních pracovníků a její reflexe. Supervize se pak stává místem, kde může sociální pracovník utvářet vlastní kritickou reflexi. Takto zaměřená supervize má pak velký význam v neoliberální společnosti a může tak utvářet nové strategie a sociální změny (Mikulcová, Kowaliková, Zegzulová, et al., 2022:32).

3 Náhradní rodinná péče v České republice s důrazem na pěstounskou péči na přechodnou dobu

Náhradní rodinnou péči definuje MPSV (2023) následovně. *„Náhradní rodinná péče je forma nekolektivní péče o ohrožení děti, která je vykonávána náhradními rodiči v jejich rodině, která tak dětem umožňuje vyrůstat v prostředí, které je nejvíce podobné jejich vlastní rodině. Náhradní rodinná péče má přednost před péčí ústavní.“* V britské literatuře můžeme najít mnohem rozmanitější definice. Podle Brown (2014:141–142) je pěstounská péče nejen místem, kde probíhají velmi důležité intervence směrem k dětem, ale také místem, kde se dítě může uzdravit a posunout vpřed. Pěstounská péče je místem, kde děti získávají zkušenost s rodinným životem, zábavou, ale i s nastavováním hranic či vytváření pravidelného denního režimu. Pěstounská rodina je také bezpečným místem, kde se děti a mladí lidé mohou naučit zvládat zklamání, hněv, frustraci, ztrátu a připravit na zvládání změn v jejich životech. Nejdůležitějším faktorem ale zůstává, že děti nacházejí v pěstounských rodinách lásku a porozumění.

Cílem náhradní rodinné péče je zajištění sociálně-právní ochrany dětí, které se nachází v ohrožující situaci (Řezáč, 2022:148). Zejména se jedná o děti, které nemohou ze závažných důvodů trvale nebo dočasně vyrůstat v rodině, jelikož rodiče nemohou výchovu zabezpečit a výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena (Sychrová, 2015:8). Důvody, proč se děti ocitají v náhradní rodinné péči, jsou často spojeny s nedostatečnou výchovou, zanedbáním, týráním, závislostí na alkoholu, trestnou činnosti rodičů nebo nízkou sociální úrovní rodiny (Ptáček, 2011:6). Jen malé procento dětí se ocitá bez péče z důvodu, které nelze přičítat rodičům, jako jsou těžká onemocnění nebo úmrtí. Většina dětí v systému náhradní péče jsou tzv. sociální sirotci, jejichž rodiče jsou stále naživu, ale nejsou schopni či ochotni se o děti postarat (Trnková, 2018:XIII).

Náhradní rodinná péče by měla být také preferována před péčí ústavní, která je také druhem náhradní péče. Také Úmluva o právech dítěte a také Občanský zákoník dávají přednost náhradní rodinné péči, a to zejména péči příbuzných (Řezáč, 2022:150).

Základním rozdílem mezi těmito dvěma druhy náhradní péče je povaha nového kolektivu, do kterého dítě vstupuje. Pokud je toto prostředí tvořeno rodinou nebo malou skupinou, kde je jasně určena jedna pečující osoba či pár a péče o dítě se uskutečňuje v domácím prostředí, jedná se o péči rodinného typu. Pokud na druhou stranu je dítě umístěno do kolektivu dětí, kde se pečující osoby mění a zajišťují práci v rámci svého zaměstnání, jedná se o péči ústavního typu (Trnková, 2018:12).

Mezi druhy náhradní rodinné péče patří podle Občanského zákoníku (2012) osvojení, poručnická péče, svěření dítěte do péče jiné osoby a pěstounství.

Osvojení náleží mezi náhradní péči rodinného typu a je nejblíže k přirozené biologické rodině. Osvojením vznikají stejné vztahy jako mezi biologickými rodiči a jejich dětmi. Cílem je vytvořit pro dítě příznivé rodinné prostředí, které mu poskytne dostatečný vývoj a výchovu (Macela, et. al., 2018). Osvojitelé přebírají zodpovědnost za výchovu osvojeného dítěte a s ním vznikají vztahy, jako mezi biologickými rodiči a dětmi. Tyto vztahy také platí mezi osvojiteli a příbuznými osvojeného dítěte. Při osvojení dochází k zániku práv a povinností mezi osvojeným dítětem a jeho původní rodinnou. Důležité je, aby bylo osvojení prospěšné pro dítě a společnost. Soud také musí ověřit, že osvojitel má všechny potřebné předpoklady k tomu, aby se staral o dítě a řádně ho vychovával (Plecitý, 2009:75).

Poručnická péče je další formou náhradní rodinné péče. Poručnictví je institut, který ustanoví soud, jestliže není žádný z rodičů ochoten vykonávat rodičovskou zodpovědnost v plném rozsahu. Tyto situace obvykle nastávají v případě úmrtí rodičů, zbavení rodičovské odpovědnosti nebo jestliže je pozastavena či omezena svéprávnost rodičů. Poručník vystupuje v roli zákonného zástupce a má zodpovědnost za výchovu a péči o dítě. Tyto aktivity jsou hmotně podporovány státem, jelikož poručník nemá vůči dítěti vyživovací povinnost. Funkce poručnictví je pod pravidelným dohledem soudu, který kontroluje nejen správu majetku dítěte, ale i jeho osobní záležitosti. Poručník musí pravidelně podávat soudu zprávy (Bubleová a kol., 2014:7–9).

Další formou náhradní rodinné péče je svěření dítěte do péče jiné osoby. Využívá se v situacích, kdy biologičtí rodiče nebo poručník nemohou o dítě osobně pečovat. Je důležité zdůraznit, že finanční podpora pro pečující osobu není poskytována státem v podobě vyplácení dávek, ale je zprostředkována výživným, které hradí biologičtí rodiče přímo pečující osobě. Svěření do péče třetí osobě se nejvíce přibližuje pěstounské péči, neboť neznamená žádnou změnu v postavení dítěte a biologických rodičů. Hlavním cílem péče jiné fyzické osoby je najít rezervního pečovatele, který bude osobně pečovat o dítě, za situace, kdy rodiče nejsou schopni vykonávat své rodičovské povinnosti. Obvykle se jedná o příbuzné dítěte, či jiné blízké osoby. Tento typ péče je pod pravidelným dozorem soudu, který se stará o kontrolu správy majetku dítěte, stejně jako o kontrolu osobních záležitostí. Pečující osoba podává soudu zprávy o dítěti a jeho vývoji, což pomáhá soudu při hodnocení, zda je péče o dítě v souladu s jeho nejlepšími zájmy (Řezáč, 2022:160–161).

Nejrozšířenějším druhem náhradní rodinné péče je pěstounská péče. Do pěstounské péče jsou svěřené děti, které nemohou vyrůstat v biologické rodině a zároveň nelze přistoupit k adopci. O svěření děti do pěstounské péče rozhodne soud. Stanovený pěstoun může dítě zastupovat v běžných záležitostech a spravovat jeho jmění. O dalších záležitostech mohou rozhodovat jen biologičtí rodiče, či soud. Jedná zejména o ochranu osobních údajů, rozhodnutí o závažné operaci, ale třeba i konzultaci v pedagogicko-psychologické poradně. Pokud to situace vyžaduje, může soud pěstounům rozšířit práva a povinnosti k dítěti nad rámec běžných záležitostí (Řezáč, 2022:153).

Pěstounská péče má vždy přednost před umístěním dítěte do ústavní výchovy. Biologičtí rodiče také mají právo se s dítětem stýkat a dostávat o něm pravdivé informace. Soud svěřuje děti do péče po dobu nezbytně nutnou na to, než se v rodině upraví poměry natolik, že se děti budou moci vrátit zpět k biologickým rodičům. Povinnosti, které vyplývají z rodičovské odpovědnosti, tedy biologickým rodičům zůstávají, s výjimkou těch, které byly soudně omezeny. V souladu s právním řádem není mezi pěstounem a dítětem vytvořen takový vztah, který by odpovídal vztahu mezi biologickými rodiči a dítětem, jako je tomu u osvojení (Řezáč, 2022:154).

Povinností pěstouna je řádně pečovat o dítě, prohlubovat sounáležitost dítěte s biologickými rodiči či dalšími blízkými osobami. Dále pak, dle věku dítěte, ho seznamovat s jeho historií a životním příběhem. V rámci pěstounské péče uzavírají pěstouni dohody s doprovázejícími organizacemi, kde jim je poskytnuta podpora, pomoc při řešení problémů, zprostředkování odborné pomoci a také možnost čerpání odlehčovacích služeb. Dále mají pěstouni povinnost pravidelně se vzdělávat a rozvíjet tak své kompetence a zároveň zvyšovat kvalitu pěstounské péče (Stránská, 2018:4).

V současné době rozeznáváme dva druhy pěstounské péče, a to dlouhodobou pěstounskou péči a pěstounskou péči na přechodnou dobu. U dlouhodobé pěstounké péče je hlavní výhodou její dlouhodobá povaha a stabilní prostředí pro děti (Řezáč, 2022:156). Většina dětí zůstává v pěstounské rodině i několik let, nebo i do doby, než dosáhnou plnoletosti. Do dlouhodobé pěstounské péče jsou většinou umísťovaný děti staršího věku či dospívající, děti minoritního etnika nebo děti s mentálním a tělesným handicapem. Tyto děti jsou do pěstounské péče umísťovány hlavně z toho důvodu, aby nemusely být umístěny do ústavní péče (Náhradní, 2022).

Příbuzenská pěstounská péče je zvláštní forma dlouhodobé pěstounské péče, kdy o dítě pečuje příbuzný či jiná blízká osoba. V tomto případě Krajský úřad nezprostředkovává pěstounskou péči a soud na návrh OSPOD svěří dítě do péče

příbuzného. Táto péče musí být ovšem v nejlepším zájmu dítěte. Výhodou příbuzenské pěstounské péče je zachování rodinného prostředí a vyšší pravděpodobnost zachování vztahů mezi rodiči a dítětem (Trnková, 2018:83). Velkou výhodou je také kontinuita rodinných vazeb a tím menší riziko narušení identity dítěte.

Tento druh péče nese s sebou i mnohá rizika. Děti jsou obvykle svěřeny do péče prarodičů velmi rychle, a ti pak ztrácí možnost odborného posouzení a přípravy. Tito pěstouni jsou vystaveni riziku, že pro výkon pěstounské péče nemají motivaci, dostatek znalostí ani vhodné rodičovské kompetence. Obvykle se v rodinách příbuzných opakují stejné patologické jevy, kvůli kterým byly děti odebráni biologickým rodičům. Ani finanční situace nemusí být u příbuzných pěstounů dostatečně zajištěna a připravena na přijetí odebraných dětí. Vzhledem ke kritickému nedostatku dlouhodobých pěstounů v České republice, vzniká dilema, zda dítě ponechat v lehce nefunkční příbuzenské péči nebo využít péči ústavní (Řezáč, 2022:158). Dle mého názoru je opravdu těžké posoudit funkčnost a nefunkčnost příbuzných pěstounů. Ale vidím velký potenciál v znalostech a dovednostech sociálních pracovníků z doprovodných organizací, kteří mohou příbuzné pěstouny motivovat k lepšímu výkonu jejich péče.

3.1 Pěstounská péče na přechodnou dobu

Pěstounská péče na přechodnou dobu (PPPD) je jednou z forem náhradní rodinné péče, která má na omezenou dobu zajistit péči o dítě, které se ocitlo v krizové situaci. PPPD má zabezpečit, aby dítě tuto dobu strávilo v rodinném prostředí, po dobu, než se nalezne dlouhodobé řešení jeho životní situace. Přechodná pěstounská péče může být pro dítě prvním místem, kde mu bude poskytnuta dobrá péče a může zažít pozitivní změnu svého dosavadního vývoje (Vilémová, Balášová, Jurásková, 2022:37). Dítě se do této péče může svěřit jen na dobu nezbytně nutnou, a to nejdéle jeden rok (Pazlarová, 2016:153). Jedinou výjimku, kterou umožňuje zákon je dodatečné svěření do pěstounské péče sourozence dítěte, které je již v péči svěřeno. Lhůta se pak počítá jeden rok od svěření posledního dítěte (Trnková, 2018:90). V praxi je také zvykem, že pokud se do jednoho roku nepodaří dítěti najít vhodné řešení, může být PPPD prodloužena, jestliže je zřejmé, že dítě by mohlo být v blízké době umístěno do jiné formy náhradní péče či bylo navráceno zpět do biologické rodiny. Jedná se tak hlavně v zájmu dítěte, které by na krátkou dobu muselo opět měnit své pečovatelé.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je využívána zejména v situacích kdy, rodič nemůže o dítě dočasně pečovat. Je určena dětem, které se ocitly v krizové situaci a PPPD

poskytuje čas na vyjasnění, zda je možný návrat do rodiny nebo je nutné vyhledání jiné formy náhradní rodinné péče (Trnková, 2018:90). Dalším důvodem svěření do PPPD je zákonná lhůta, po jejímž uplynutí, může matka souhlasit s osvojením dítěte nebo po kterou může rodič souhlas s osvojením odvolat. Nebo na dobu nabytí právní moci rozhodnutí soudu o tom, že souhlas rodičů k osvojení není třeba. PPPD nejedná se tedy o konečné a ideální řešení situace dítěte, ale o dočasné řešení, než bude možný návrat k biologickým rodičům nebo bude rozhodnuto o jiném dlouhodobém řešení (Vilémová, Balášová, Jurásková, 2022:37).

Pěstounská péče na přechodnou dobu je zakotvena v občanském zákoníku § 983 odstavec 3 a podrobnější informace jsou uveden v § 27a zákona o sociálně – právní ochraně dětí. Jedná se o formu zprostředkované pěstounské péče.

Pěstounská péče na přechodnou dobu je velmi složitý systém, který ovlivňuje poměrně velké množství aktérů, kteří mají na fungování celého systému značný vliv. Proto přikládám grafické znázornění celého systému pěstounské péče na přechodnou dobu.

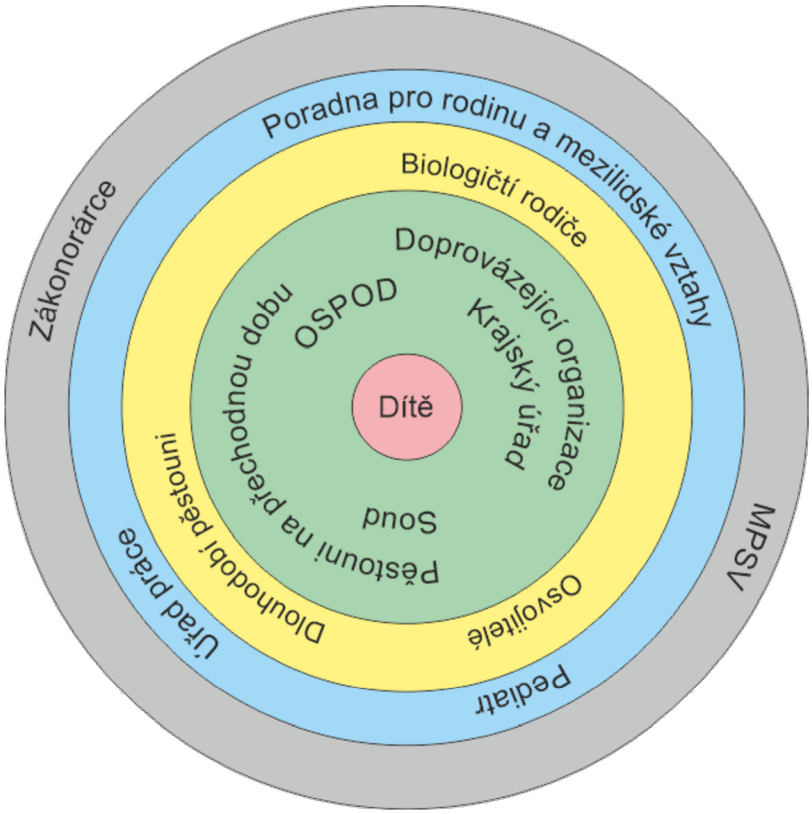

Graf 1.: Grafické znázornění systému PPPD,

Zdroj: Klodnerová, 2020:65

Z grafického nákresu vyplývá, že ve středu pěstounské péče na přechodnou dobu je dítě, které potřebuje zprostředkovat tento typ péče či už je v péči již umístěno. Aktéři, kteří zabezpečují, aby byly uspokojeny potřeby dítěte jsou v zelené oblasti. Ve žluté výseči jsou aktéři, kteří poskytnou dítěti dlouhodobou péči. V modré oblasti se vyskytují aktéři, kteří plní sekundární roli. Každý z nich má v systému jinou roli, ale ani bez těchto aktérů, by institut přechodné pěstounské péče nemohl existovat. V posledním kruhu jsou aktéři, kteří reprezentují v přechodné pěstounské péči moc legislativní. Tito aktéři mají vysokou míru moci, kdy na změny mohou působit na celostátní úrovni (Klodnerová, 2020:65).

Pěstounská péče na přechodnou dobu má velký význam pro ohrožené dítě a jeho rodinu, a to zejména v posílení vývojových a psychosociálních potřeb dítěte v rodinné péči, slouží jako prevence poruch attachmentu, podporuje sounáležitost dítěte a jeho biologických rodičů a vytváří se prostor pro možnost nastartování změny v původní rodině. Další nespornou výhodou je umístění dítěte v rodinném prostředí a zamezení umísťování dětí do ústavní péče (Rotreklová, 2017:36).

3.2 Pěstouni na přechodnou dobu a jejich specifika

Pěstouni na přechodnou dobu jsou klíčovými aktéry pěstounské péče na přechodnou dobu. Na tyto pěstouny pohlíží systém jako na profesionály, kteří mají za úkol poskytnout dětem stálé a bezpečné prostředí na omezenou dobu a pomoci dětem zvládnout těžkou a traumatizující životní situaci. Pěstouni na přechodnou dobu se zaměřují na předchozí traumata, ale také uspokojují aktuální potřeby dítěte. Dále je nutné, aby spolupracovali s dalšími odborníky v systému náhradní rodinné péče, ale i s biologickými rodiči. Nedílnou součástí tohoto systému je také příprava dítěte na návrat do biologické rodiny či do jiné formy náhradní péče (Pazlarová, 2016:155).

Pěstouni na přechodnou dobu jsou připraveni přijmout dítě do péče prakticky kdykoliv a reagují velmi rychle potřebu krizového umístění dítěte. Pěstouni na přechodnou dobu by měli být připraveni také pečovat o dítě jakéhokoliv věku, od novorozeňat až po dopívající děti. V praxi může docházet k specializaci pěstounů na určitou věkovou kategorii. Tato specializace vyplývá obvykle z odborného posouzení příslušného krajského úřadu (Vilémová, Balášová, Jurásková, 2022:37). V současné době je největší zájem o tzv. ranou pěstounskou péči. Jedná se o péči o novorozence, které matky zanechaly v porodnici. Pěstouni, kteří nabyli zkušenosti s těmito dětmi, by pak do

budoucna mohli být ochotni poskytnout péči i dalším dětem, u kterých se předpokládá složitější a náročnější průběh péče (Sdružení, 2023).

Pěstouni na přechodnou dobu se mohou stát jak jednotlivci, tak i páry, kteří splní podmínky metodiky MPSV. Dle metodiky MPSV (2013) by měli pěstouni na přechodnou dobu nabízet velmi stabilní a láskyplné prostředí, a to hlavně z důvodů prožitých ztrát a traumat přijímajících dětí. Pěstouni by měli mít stabilní dlouhodobý vztah, měli by mít zajištěné dobré bytové podmínky. Děti žijící v rodině by měly být starší osmi let a neměly by mít závažnější výchovné problémy, chronické potíže a výrazná traumata. Dále jsou v metodice identifikovány osobnostní charakteristiky žadatelů u PPPD a také jejich zdravotní stav. Dle MPSV (2013) je péče o děti v přechodné péči vyčerpávající a náročná je třeba zohledňovat při výběru věk žadatele, vyloučení patologie osobnosti, zralost, trpělivost nebo absenci nezpracovaných traumat nebo i umět uznat vlastní chybu či mít dobrou sebereflexi. Pěstouni na přechodnou dobu by také měli umět dávat lásku a přijetí a zároveň být připraven předat dítě do další péče. Pěstouni na přechodnou dobu by také měli mít vytvořenou podpůrnou síť a být schopni a ochotni spolupracovat s dalšími odborníky.

Na pěstouny na přechodnou dobu jsou kladeny poměrně velké nároky na absolvování speciálních příprav v rozsahu 72 hodin a následně každý rok splnit 24 hodin povinného vzdělávání. Pěstouni by měli rozumět smyslu PPPD, být připraveni předat dítě do další péče nebo být ochotni spolupracovat s biologickou rodinou dítěte nebo s vybranou náhradní rodinou. Pěstouni také mají v náplni práce zaznamenávat pokroky dítěte, identifikovat jeho potřeby a přání a informovat o nich další odborníky. V metodice je také jasně specifikováno, že pěstoun bude připraven se řádně vzdělávat a účastnit se supervize (MPSV, 2013).

Pěstouni na přechodnou dobu jsou evidováni u Krajských úřadů, jenž vedou evidenci osob, které mohou PPPD vykonávat na základě odborného posouzení. Pěstouni za svou práci pobírají dávku státní sociální podpory, tzv. odměnu pěstouna, která je vyplácena na úřadech práce (MPSV, 2010). Zde je třeba poukázat na fakt, že na pěstouny je pohlíženo jako na profesionály, kteří za svou práci nepobírají plat, ale odměnu. Tato odměna se však pro účely sociálního zabezpečení a zdravotního pojištění posuzuje jako plat. Prakticky tak není zcela jasné, kdo pěstouny zaměstnává a kdo hodnotí.

Pěstouni na přechodnou dobu pobírají odměnu pěstouna v době, kdy nemají v péči žádné dítě. Tato doba se považuje za tzv. dobu pracovní pohotovosti, kdy jsou pěstouni připraveni přijmout dítě v krizové situaci.

Až do roku 2017 počet pěstounů na přechodnou dobu stále rostl, a to až na počet 900 pěstounů. V roce 2018 klesl jejich počet na 792. V roce 2019 bylo v ČR 825 pěstounů. Tyto data nejsou vůbec povzbudivá, jelikož se předpokládá odchod pěstounů na přechodnou dobu, tzv. první generace, a to hlavně z důvodů vysoké emoční a fyzické zátěže, která vyplývá z charakteru pěstounské péče na přechodnou dobu (MPSV, 2022). Dle Pémové a Ptáčka (2022:215) je kapacita pěstounů na přechodnou dobu nedostačující, a to je znát hlavně z vysokého podílu dětí předškolního věku umístěných v ústavních formách náhradní výchovné péče. Důvodem nezájmu veřejnosti o tuto péči může být také rozdíl v odměňování pracovníků vychovatelů ve školství a zdravotních sester.

Až 46 % přechodných pěstounů uvažuje o ukončení PPPD kvůli fyzické únavě. Proto je nutné, aby si pěstouni na přechodnou dobu mohli řádně odpočinout po předání dítěte. Průměrné délka regenerace jsou nyní 4 týdny. Zpočátku délka odpočinku pěstounům na přechodnou dobu vyhovuje, ale po delší či náročnější péči vyžadují pěstouni delší dobu na regeneraci. Důvodem vyčerpání pěstounů na přechodnou dobu může být také dlouhá délka pobytu dítěte v rodině a protahování délky péče více než na jeden rok (Dobrá, 2020).

Jak vyplývá ze statistických dat, pomalu stoupá počet pěstounů na přechodnou dobu, kteří chtějí ukončit PPPD. Hlavními důvody jsou fyzická vyčerpanost, příliš dlouhá péče o dítě, obava, zda se situace dítěte do roku vyřeší, finanční obtíže, náročnost při předávání dětí do jiného druhu náhradní péče nebo nedostatek informací od ostatních aktérů PPPD (Dobrá, 2020).

3.3 Potřeby pěstounů na přechodnou dobu

Jak již bylo napsáno výše, práce pěstounů na přechodnou dobu je velmi náročná. Pěstouni nejenom pečují o dítě 24 hodin, ale také je jejich povinností zajistit i další agendu, která se týká spolupráce s odborníky, vyřizování úředních záležitostí, spolupráce s biologickou rodinou, či rodinou, do které bude dítě svěřeno, účastnit se jednání u soudu apod.

Ideální pěstoun je dle analýzy potřeb pěstounů na přechodnou dobu (SocioFactor, 2020) takový pěstoun, který je v psychické pohodě a má vysokou psychickou odolnost. Dalším ideálním stavem je mít dostatek informací o dítěti a mít možnost informativní schůzky na ospod. Pěstoun by měl mít možnost rozhodnout, zda příjme dítě s traumatem a být vzděláván a podporován odborníky při péči o něj. Ideální pěstoun na přechodnou

dobu je součástí týmu, který se stará o dítě. A všichni aktéři spolupracují v zájmu dítěte a jsou si navzájem rovnocenným partnerem.

Dle analýzy SocioFactor (2020) je považováno ze ideální stav to, aby veřejnost a úřady respektují práci pěstounů na přechodnou dobu jako profesi. Pěstoun pobírá odpovídající odměnu a jeho profese je brána jako plnohodnotné zaměstnání, které je podložené pracovní smlouvou. Stát by také v ideálním stavu měl podpořit profesionalizaci pěstounů tím, že zajistí vzdělávání a hlavně sdílení zkušeností. Pěstouni by také chtěli sdílet informace napříč doprovázejícími organizacemi. Za ideál je také považováno, že pěstoun předává dítě s klidem a bez stresu. Při předání dítěte je vyhodnocena spolupráce všech subjektů, dochází k reflexi k průběhu péče. Reflektují se postupy zvolené u konkrétního případu.

Potřeby vyplývající z popisu ideálního pěstouna jsou následující (SocioFactor, 2020):

- potřeba ošetření psychického stavu pěstounů na přechodnou dobu,
- potřeba spolupráce s aktéry přechodné pěstounské péče,
- potřeba předávání podstatných informací,
- potřeba uznání profese pěstouna na přechodnou dobu,
- potřeba finanční jistoty a finanční zabezpečení svěřených dětí,
- potřeba sdílení informací mezi ostatními pěstouny na přechodnou dobu,
- předávání dětí bez stresu a s klidem,
- potřeba vyhodnocení právě ukončené péče.

Profesní sdružení přechodných pěstounů provedlo v roce 2020 analýzu potřeb přechodných pěstounů, kterou shrnuli do celkem 9 oblastí. K tématu této diplomové práce se vztahují první dvě potřeby.

Potřeba vnímat PPPD jako krizový institut, tzn. že pěstounům chybí zainteresovanost odpovědných osob v takové míře, aby byla pěstounská péče na přechodnou dobu opravdu využívána jen na nezbytně nutnou dobu. Prodlužování a nejasná smysluplnost této péče uvádí pěstouny na přechodnou dobu do nejistoty.
Potřeba týmové spolupráce v rámci řešení příběhu dítěte. V této oblasti pěstouni nemají pocit partnerského přístupu. Pěstouni na přechodnou dobu velmi intenzivně vnímají potřeby svěřených dětí. Pěstouni cítí potřebu být součástí týmu a mít možnost ovlivnit situaci dítěte (PSPP, 2020).

Další potřebou u pěstounů na přechodnou dobu je potřeba emočního zpracování péče o dítě a procesu předávání. Jelikož pokud nemá pěstoun předchozí zkušenost

dostatečně zpracovanou, může jí pak přenášet do péče o další děti a dochází tak k předčasnému vyčerpání a únavě nebo také vyhoření (PSPP, 2020).

Poskytnutí emoční podpory pěstounů na přechodnou dobu podporuje také výzkum kanadské univerzity Western Ontario (Mac Gregor, Rodger, Cumminngs, 2008:358). Výzkum poukazuje na to, že emoční podporu pěstouni očekávají hlavně od pracovníků doprovázející organizace. Pokud mají pěstouni dobře nastavené vztahy s doprovázejícím pracovníkem, je výkon jejich péče jednoduší a lépe zvládnutelný. Pěstouni totiž cítí větší podporu a porozumění. Pokud spolupráce s doprovázející organizací vázne, podepisuje se to i na kvalitě péče.

Z výše uvedeného vyplývá, že posílení psychické odolnosti a pohody je základní potřebou pěstounů na přechodnou dobu. Také větší profesionalizace a zvýšení prestiže pěstounské péče na přechodnou je důležitou potřebou. Možnost zpracování vzniklých emocí při péči o děti a předání dítěte bez zbytečného stresu je důležitým aspektem k dobrému výkonu péče. K uspokojení těchto potřeb může přispět pravidelná supervize, která bude profesionálně vedena.

4 Supervize u pěstounů na přechodnou dobu

Supervize u pěstounských rodin není, na rozdíl od přípravy pěstounů, ošetřena zákonným předpisem. Ministerstvo práce a sociálních věcí vydalo metodické doporučení, ve kterém je více specifikováno i využívání supervize. Jedná se o Metodické doporučení MPSV č. 5/2009 k návazné péči o rodinu po přijetí dítěte (MPSV, 2009). Tato metodika si klade za cíl stabilizaci rodinného systému. Navrhuje možnosti, jak takovým rodinám pomoci. Jednou z forem pomoci je také supervize (MPSV, 2009). Dalším dokumentem, ve které MPSV umožňuje využívání supervizí při práci s pěstounskými rodinami je Metodika o doprovázení pěstounských rodin (Sdružení, 2017). Zde jsou definována práva pěstounů a jedním z nich je i právo na zprostředkování psychologické, terapeutické nebo jiné odporné pomoci. Jedná se o pomoc nad rámec sociálního poradenství, která je zprostředkována obecním či krajským úřadem, či jinou pověřenou osobou. Jako příklad odborných služeb je uvedena i supervize.

Další informace o supervizích u pěstounů na přechodnou dobu, lze nalézt přímo u jednotlivých doprovázejících organizací, např Rozum a cit (2023) doporučuje „*supervizi všem pěstounům, kteří chtějí reflektovat svojí práci, více jí i sobě porozumět, ladit ji a zkvalitňovat ve prospěch sebe, dětí i své rodiny. Supervize je velmi vhodná tehdy, když rodina prochází náročným obdobím a je obtížné hledat možná řešení či možnosti pomoci*.“ Organizace také poukazuje na to, že přechodní pěstouni by měli mít možnost absolvovat supervizi v okamžiku, kdy jí potřebují. Je u nich důležité, aby se co nejlépe připravili na svou roli a zajistili tak optimální podmínky pro svěřené děti. Kvalitní supervize může pěstounům na přechodnou dobu pomoci překonat náročné situace a vyrovnat se s emočními výkyvy, které s péči o děti souvisejí. Dostupná supervize může předcházet, u tohoto druhu péče, ukončení péče o dítě a snižuje riziko stresu u pěstounů na přechodnou dobu.

Supervizor Michal Chytrý (2010), který superviduje pěstouny na přechodnou dobu, píše o supervizi u těchto pěstounů jako o možnosti reflexe, sebenáhledu. Díky supervizi mohou pěstouni svou prožitou zkušenost reflektovat a postarat se o to, aby se příště neopakovala. Supervize se totiž nezaměřuje na vyřešení situace, ale na zkušenosti zúčastněných, prožívání dané situace a reakce okolí. Supervize se totiž více týká procesu, který proběhl a jehož výsledkem je skepse či pocit selhání, který právě pěstouni na supervizi přinášejí. Proto se pěstouni na supervizi snaží o analyzování své zkušenosti, svých postupů a všímání si důležitých okamžiků, které celou vzniklou situaci ovlivnily. Další kompetence, které supervize dle Chytrého nabízí jsou vytvoření prostoru, ve kterém

se pěstouni dovídají nové informace, mluví mezi sebou, přemýšlí a sledují pozitivní výsledky konání. Lze konstatovat, že supervize nemusí být jen o nepříjemných či negativních okolnostech, ale do supervize také patří oslava úspěchu, zjištění, že situaci pěstoun zvládl velmi kvalitně, uvědomění si svých silných stránek, ale také svých limitů, což je v oblasti pěstounské péče velmi důležitá kompetence. Důležité také je, že si pěstouni potvrdí, že postup, který zvolili je správný.

Z dostupných zdrojů lze odvodit, že profesionální supervize v této oblasti je nástroj, který není pěstounům na přechodnou dobu příliš nabízen. Existuje omezený počet výzkumů, které se zabývají přímo supervizí u pěstounů na přechodnou dobu. Většina dostupných výzkumů se zaměřuje na supervizi v obecně náhradní rodinné péči. Tento fakt může vést k tomu, že supervize u pěstounů na přechodnou dobu je stále málo využívaný nástroj. Problém nastává i při vyhledávání relevantních informací, ze zahraničních zdrojů, jelikož ty povětšinou vnímají supervizi jako činnost doprovázejících sociálních pracovníků. Článek v Britských listech sociální práce (Farmer, 2009) uvádí, že pokud pěstoun absolvuje pravidelně supervize, tak je jeho péče dětmi lépe vnímána a také školní docházka dětí je vyšší než u pěstounů, kteří supervizi neabsolvují.

Činnost pěstounů na přechodnou dobu je velmi náročná a emočně zatěžující profese, která vyžaduje od pěstounů mnoho úsilí. Aby mohli vykonávat bezchybně tuto činnost, je nutné, aby uměli zacházet se svými emocemi a uměli se starat o své duševní zdraví. Proto i samotní pěstouni na přechodnou dobu potřebují mít ve svém okolí silné sociální podpory. Tyto podpory mohou nacházet ve svém okolí nebo u jiných pěstounů na přechodnou dobu, u svých doprovázejících organizací.

Zkušenosti, které ale vyplývají ze zavedení supervize v sociální práci jsou poměrně pozitivní a posunuly práci sociálních pracovníků na vyšší profesionální úroveň. Díky pravidelným a systémovým setkáním se supervizory mají pracovníci možnost reflektovat svou práci a najít způsoby ke zlepšení. Supervize v sociální práci taky pomáhá prevenci syndromu vyhoření, snižuje stres pracovníků. Sociální pracovníci jsou tak lépe vybaveni pro řečení náročných situací a mohou tak lépe poradit klientům (Vaska, 2021:100).

4.1 Přínosy supervize u pěstounů na přechodnou dobu

Již před 30 lety (Kadushin in McKitterick, 2012:9) popsal všeobecné přínosy supervize. Jedná se o:

- zmírnění úzkosti,

- snížení pocitu viny,
- zesílení jistoty,
- zmírnění nespokojenosti,
- posílení oslabené důvěry,
- posílení a upevnění pracovních postupů,
- zvýšení sebevědomí v pracovních záležitostech,
- zvýšení schopnosti adaptace,
- zvýšení psychické odolnosti,
- obnova emocionální a psychické rovnováhy,
- zvýšení motivace.

Tyto přínosy jsou již lety prověřeny a měly by akcentovat očekávání supervidovaného (sociálního pracovníka či pěstouna na přechodnou dobu) a také se jedná o přínosy, které by měl mít na mysli supervizor a do supervizí je přinášet.

Další výčet přínosů v supervizi se týká přímo sociálních pracovníků. Supervize podporuje rozvoj sociálního pracovníka jako profesionála. Zajišťuje kvalitní poskytování služby a podporuje pracovníka zodpovědně přemýšlet o své profesi. Supervize dále poskytuje prostor pro reflexi a kritickou analýzu praxe a rozvíjí specifické dovednosti. Snižuje emoční zatížení pracovníka, reviduje klíčová rozhodnutí sociálního pracovníka. Zajišťuje duševní pohodu, snižuje riziko syndromu vyhoření a prodlužuje tak dobu, po kterou může sociální pracovník poskytovat své služby. V neposlední řadě zapojuje sociálního pracovníka do organizace a přináší mu pocit uspokojení z dobře provedené práce (McKitterick, 2012:10–12).

Dle supervizora Michaela Chytrého (2010) jsou přínosy supervize pro náhradní rodiče následující:

- zvýšení sebevědomí pěstounů,
- bezpečně sdílet své pochybnosti, obavy a nejistoty,
- možnost pro pěstouni být sami sebou,
- přináší pochopení a porozumění pěstounům a jejich životní situaci,
- naučení se novým poznatkům,
- získání zpětné vazby,
- obnovuje energie a inspiruje,
- možnost poznání, zda svou práci odvádím dobře a kvalitně a
- stanovuje hranice v pěstounské péči.

Jelikož není mnoho výzkumů a prací, které se zabývají pěstounskou péči na přechodnou dobu, zvolila jsem vyjmenování přínosů tohoto druhu supervize, které vycházejí z potřeb pěstounů na přechodnou dobu.

Tabulka 2: Přehled potřeb ppd a přínosy supervize

Potřeby pěstounů na přechodnou dobu	**Přínosy supervize**
Potřeba ošetření psychického stavu pěstounů na přechodnou dobu	Zmírnění psychické zátěže, stabilizace duševního zdraví
Potřeba spolupráce s aktéry přechodné pěstounské péče	Možnost sdílet informace s ostatními pěstouny, možnost společných supervizních setkání
Potřeba předávání podstatných informací	Využití skupinové supervize a sdílení informací mezi aktéry supervize
Potřeba uznání profese pěstouna na přechodnou dobu	Poznání, že svou práci odvádím kvalitně, a proto i profese roste na významu
Potřeba finanční jistoty a finanční zabezpečení svěřených dětí	Nalezení strategie na vytvoření tlaku pro zlepšení finančních podmínek
Potřeba sdílení informací mezi ostatními pěstouny na přechodnou dobu	Opět využití skupinových supervizí a možnost sdílení případů, které jsou právě aktuální
Předávání dětí bez stresu a s klidem	Bezpečné prostředí, kde mohu ventilovat své emoce, reflexe a ujištění se, že předání dětí proběhlo v pořádku, popřípadě korekce postupů při předání
Potřeba vyhodnocení právě ukončené péče	Společná supervize všech aktérů, kteří se na péči o konkrétní dítě podíleli. Nutnost vytvoření bezpečného prostředí, bez úniku informací a následných postihů.

Zdroj: Vlastní zpracování

V závěru této kapitoly mohu konstatovat, že supervize přináší mnoho přínosů jako pro samotné pěstouny na přechodnou dobu, tak i pro ostatní aktéry, kteří jsou zapojeni do tohoto institutu. Přínosy supervize se projevují nejen na kvalitě poskytované péče směrem k dětem, ale také u samotných pěstounů, a to hlavně v oblasti duševního zdraví. Supervize přináší nejen kontrolu a hodnocení, ale má také preventivní a podpůrnou funkci, která by měla být dostupná všem pěstounům na přechodnou dobu.

4.2 Limity supervize u pěstounů na přechodnou dobu

Samotná supervize u pěstounů na přechodnou dobu může být velmi užitečná pro zajištění kvalitní péče o svěřené děti. Avšak jako v jakémkoliv jiném procesu, existují také limity, které by měly být brány v úvahu. V této kapitole se zaměřím právě na tyto limity. Nevýhody supervize mohou být spojeny buď se samotným procesem supervize,

s konkrétními vlastnostmi pěstounů na přechodnou dobu, nebo může být ovlivněna situací, ve které se pěstouni nacházejí. Supervizi u pěstounů na přechodnou dobu může velmi ovlivňovat právě fáze, ve které se péče nachází. Supervize bude mít jiný charakter, pokud pěstoun řeší situaci s adaptací dítěte, s biologickými rodiči či je ve fázi čerpání doby na zotavenou. Dle mého názoru je právě tato doba velmi výhodná ke zpracování a reflexi právě ukončené péče.

Jedním z největších limitů supervize u přechodných pěstounů bude nedostatek času. Z analýzy potřeb pěstounů vyplývá, že pěstouni na přechodnou dobu by rádi řešili problémy spojené s péči o dítě v aktuálním čase. Bohužel jim náročnost péče o svěřené dítě neumožňuje ihned zabezpečit své emocionální, ale i profesní potřeby (SocioFactor, 2020).

Dalším významným limitem může být finanční nedostupnost supervize či neinformovanost pěstounů na přechodnou dobu o této možnosti odborné pomoci. Právě cena supervizí, která může být v českém prostředí až dvakrát vyšší než cena jiné odborné pomoci, může vést k nedostupnosti této služby pro pěstouny na přechodnou dobu. Také ochota některých doprovodných organizací nabízet tuto službu je v současné době nízká. Proto o ní pěstouni nejsou informováni, neznají přínosy supervizí a nevědí, že by mohli supervize využívat (Dobrá, 2020).

Významným limitem v současné době je nedostatek kvalifikovaných supervizorů, kteří se orientují v oblasti náhradní rodinné péče a hlavně v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu. Jelikož se jedná o specifickou oblast, supervize vyžaduje zkušené supervizory s hlubokým porozuměním při práci s dětmi. Nedostatek supervizorů může také omezit výběr supervizorů, které si pěstouni na přechodnou dobu mohou vybrat. Obvykle jim supervize zprostředkovává doprovodná organizace a samotní pěstouni tak ztrácí možnost si supervizora vybrat. To může vést k tomu, že supervizor nemusí být nejvhodnější volbou pro daného pěstouna a nemusí mu poskytnout dostatečnou podporu. Další nevýhodu nacházím ve faktu, že supervizor zprostředkovaný doprovodnou organizací může být ten samý, kterého využívají i pracovníci organizace. Při neprofesionálním postupu supervizora by mohlo docházet k přenosu informací mezi pracovníky a pěstouny, kteří absolvovali supervize u stejného supervizora.

Další skutečností, která může limitovat dobrý výsledek supervize jsou překážky v komunikaci (McKitterick, 2012). Mohou vznikat z několika důvodu. Zásadní překážkou může být nenavázání důvěry se supervizorem, nevytvoření bezpečného prostředí při supervizi. Pěstoun na přechodnou dobu se tak nemusí supervizorovi plně

otevřít, nesdělí všechny důležité informace či postupy, které vznikají při péči o dítě. A to z obavy z odsouzení nebo se sdílení informací mezi supervizorem a dalšími aktéry péče. Pěstouni mohou být také zdrženliví, jelikož se obávají negativních dopadů na dítě či jejich schopnost o dítě pečovat.

Zásadním limitem v procesu supervize může být nepochopení či nesoulad mezi supervizorem a pěstouny ohledně cílů a způsobu supervize (McKitterick, 2012). Pokud se v supervizi přeskočí nebo odbyte první část supervize, mohou vznikat nesoulady mezi očekávání pěstounů či supervizora. Tím mohou být výsledky supervize neúčinné a komunikace obou aktérů narušena.

Pěstouni na přechodnou dobu mohou mít také své vlastní osobní limity a potřeby. Pokud tyto osobní limity nejsou zohledněny je velmi těžké dosáhnout v procesu supervize pozitivních výsledků (McKitterick, 2012). Supervizor by měl zohlednit osobní limity a potřeby tak, aby pěstounům na přechodnou dobu pomohl najít způsob, jak naplnit jejich očekávání a znovu obnovit osobní zdroje a výkonost.

Dle mého názoru se limity v supervizích objevují při každé aktuálně probíhající supervizi. Je ovšem velmi důležité, aby supervizor věnoval pozornost těmto limitům a pracoval s pěstouny na přechodnou dobu na jejich překonání. Pouze tak může být supervize efektivním nástrojem pro podporu a posílení schopností přechodných pěstounů. Zvýšené finanční prostředky by se tak měly odrazit v tom, že pěstouni budou déle a lépe zvládat svou profesi.

5 Shrnutí teoretické části

V první části teoretické práce byl koncept supervize definován z obecné perspektivy. Dále byly podrobně popsány funkce, formy a druhy supervize, aby bylo možné lépe porozumět jejich specifikům a využití v kontextu pěstounské péče na přechodnou dobu. Následně byly detailně rozebrány jednotlivé fáze supervize, které slouží jako teoretická opora pro vytváření metodické části práce. V další části jsou definováni jednotlivý aktéři supervize a jsou vymezena specifika supervize v sociální práci.

Další část teoretické práce se věnuje sytému náhradní rodinné péče v České republice a podrobněji je popsán institut pěstounské péče na přechodnou dobu. Aby bylo možné porozumět zvláštnostem supervizí u pěstounů na přechodnou dobu, jsou zde definovány specifika a potřeby pěstounů na přechodnou dobu. Tyto potřeby představují významný kontext pro využití supervize právě pěstounů na přechodnou dobu a díky specifikaci těchto potřeb je možné zajistit vhodné supervizní přístupy a strategie.

Poslední částí teoretické části je vymezení přímo supervizí u pěstounů na přechodnou dobu. Jsou zde rozebrány přínosy a limity této formy supervizí z teoretického pohledu, s důrazem na její účel, možnosti podpory a výzvy spojené s implementací supervize v této specifické oblasti.

Teoretická část představuje důležitý podklad pro formulaci dílčích cílů a následně výzkumných otázek, které budou zkoumány v empirické části práce. Teoretická část představuje základ pro další strukturovaný výzkum a přispívá tak k rozvoji v oblasti supervize u pěstounů na přechodnou dobu.

EMPIRICKÁ ČÁST

6 Metodika výzkumu

V této metodické části práce je popsán postup, kterým byly získány data o vnímaní supervize u pěstounů na přechodnou dobu se zaměřením na přínosy a limity. Jak již bylo uvedeno v teoretické části, pěstounská péče na přechodnou dobu je velmi náročná činnost, na níž jsou kladeny přísné požadavky. Také samotná péče o dítě, které přijde do rodiny vždy z krizové situace, není jednoduchá a je velmi časově náročná. Pěstouni jsou nuceni spolupracovat s různými aktéry přechodné pěstounské péče a i samotný proces předávání dítěte buď zpět biologickým rodičům, či do jiného typu náhradní rodinné péče je pro pěstouny velmi náročný proces.

V této kapitole jsou popsány jednotlivé kroky výzkumného šetření. Je zde detailně popsán hlavní cíl výzkumu, z kterého vyplývají dílčí cíle. Tyto cíle jsou následně transformovány do tazatelských otázek tak, aby byl naplněn hlavní cíl výzkumu. Jednotlivé podkapitoly jsou řazeny tak, aby logicky navazovaly na hlavní cíl. Postupně je zdůvodněna zvolená výzkumná strategie a odůvodnění její volby. Poté bude představen výzkumný soubor a jeho charakteristika a popsán postup a průběh výzkumu včetně jeho organizace. Etické hlediska jsou také vydefinována v této části práce.

6.1 Hlavní výzkumný cíl a dílčí cíle

Hlavním cílem této diplomové práce je zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímaní přínosy a limity supervize v jejich různých částech. Hlavní cíl byl následně strukturován do dílčích cílů (DC) s následnou operacionalizací. Z hlavního cíle jsem vytvořila následující dílčí cíle:

- dílčí cíl č.1: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity přípravné fáze supervize,
- dílčí cíl č. 2: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity rozvojové fáze supervize,
- dílčí cíl č. 3: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity implementační fáze supervize,
- dílčí cíl č. 4: Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity hodnotící fáze supervize.

Aby bylo možné naplnit hlavní a dílčí cíle této práce, byly tyto cíle převedeny do cílů druhého řádu a následně pomocí indikátorů přetransformovány do transformační tabulky.

6.2 Volba výzkumné strategie

Mezi základní výzkumné strategie patří kvalitativní a kvantitativní výzkum. Vzhledem k povaze výzkumu v této diplomové práci byla zvolena strategie kvalitativní, a to hned z několika důvodů. Kvalitativní výzkum umožňuje detailní a hloubkové zkoumání jevů, které jsou složité a mnohoznačné. Tento přístup umožňuje zachytit komplexní názory a zkušenosti účastníků výzkumu a získat tak hlubší porozumění tématu (Baum, Gojová, 2014:67) Kvalitativní výzkum umožňuje zviditelnění názoru, zkušeností participantů výzkumu a jejich aktivní zapojení do výzkumu (Lishman, Yuill, Brannan, et al., 2018:144). Definice od Denzin a Lincoln (2000:3) poměrně přesně vystihuje definici kvalitativního výzkumu. „*Tento typ výzkumu usiluje o porozumět a interpretovat fenomény v jejich přirozeném prostředí, přičemž se soustředí na to, jakým způsobem lidé vnímají a interpretují danou situaci a jaké jsou jejich zkušenosti a perspektivy*“.

Dle Hendla (2016:45–47) nelze určit přesnou a jednoznačnou definici kvalitativního výzkumu. Zaměřil se proto na uvedení předností kvalitativního výzkumu. Výhodou výzkumu tohoto typu je podrobné a hloubkové pochopení zkoumaného jevu. To umožňuje lépe porozumět složitosti a rozmanitosti lidského chování a zkušeností. Výzkum probíhá v přirozeném prostředí informanta a poukazuje na podrobné vnímání jeho sociálního světa, což umožňuje lépe pochopit jejich motivaci a postoji. Díky kvalitativnímu výzkumu lze také získat více informací o složitých a obtížných tématech, které by kvantitativní metody neobsáhly. Další výhodou je flexibilita kvalitativních strategií, jelikož design výzkumu může být upraven v průběhu výzkumu.

Kvalitativní strategii jsem tedy použila právě proto, že umožňuje lépe porozumět zkoumanému jevu a popsat složitou a mnohovrstevnou problematiku vnímání supervize u pěstounů na přechodnou dobu. Jelikož se kvalitativní výzkum zaměřuje na porozumění subjektivnímu pohledu, zdál se mi tento přístup nejvhodnější k tomu, jak získat co nejucelenější a nejpodrobnější informace o supervizi u pěstounů na přechodnou dobu a naplnit tak cíl výzkumu.

6.3 Transformace dílčích cílů do výzkumných nástrojů

Tabulka 3: Transformační tabulka

DC 1. řádu	**DC 2. řádu**	**Indikátory**	**Tazatelské otázky**
DC 1. Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity přípravné fáze supervize.	**DC 1.1 Zjistit, jak u ppd se zkušeností supervize probíhá přípravná fáze supervize.**	Popis přípravné fáze	TO1: Jak probíhala přípravná fáze Vaší supervize?
	DC 1.2 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají přínosy přípravné fáze supervize.	Přínosy přípravné fáze	TO 2: Co pro Vás bylo užitečné v přípravné fázi supervize?
	DC 1.3 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají limity přípravné fáze supervize.	Limity přípravné fáze	TO 3: Co byste potřebovali v této fázi supervize jinak?
DC 2. Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity rozvojové fáze supervize.	**DC 2.1 Zjistit, jak u ppd se zkušeností supervize probíhá rozvojová fáze supervize.**	Popis rozvojové fáze	TO 4: Jak probíhala rozvojová fáze Vaší supervize?
	DC 2.2 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají přínosy rozvojové fáze supervize.	Přínosy rozvojové fáze	TO 5: Co pro Vás bylo užitečné v rozvojové fázi supervize?
	DC 2.3 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají limity rozvojové fáze supervize.	Limity rozvojové fáze	TO 6: Co byste potřebovali v této fázi supervize jinak?

DC 3. Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity implementační fáze supervize.	**DC 3.1 Zjistit, jak u ppd se zkušeností supervize probíhá implementační fáze supervize.**	Popis implementační fáze	TO 7: Jak probíhala přípravná fáze Vaší supervize?
	DC 3.2 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají přínosy implementační fáze supervize.	Přínosy implementační fáze	TO 8: Co pro Vás bylo užitečné v implementační fázi supervize?
	DC 3.3 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají limity implementační fáze supervize.	Limity implementační fáze	TO 9: Co byste potřebovali v této fázi supervize jinak?
DC 4. Zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity hodnotící fáze supervize.	**DC 4.1 Zjistit, jak u ppd se zkušeností supervize probíhá hodnotící fáze supervize.**	Popis hodnotící fáze	TO 10: Jak probíhala hodnotící fáze Vaší supervize?
	DC 4.2 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají přínosy hodnotící fáze supervize.	Přínosy hodnotící fáze	TO 11: Co pro Vás bylo užitečné v hodnotící fázi supervize?
	DC 4.3 Zjistit, jak ppd se zkušeností supervize vnímají limity hodnotící fáze supervize.	Limity hodnotící fáze	TO 12: Co byste potřebovali v této fázi supervize jinak?

Zdroj: Vlastní zpracování, 2023

6.4 Volba výzkumné techniky

Vzhledem k použité výzkumné strategii jsem jako výzkumnou techniku zvolila polostrukturovaný rozhovor, který je v kvalitativním výzkumu nejčastěji používaný (Lishman, Yuill, Brannan, et al., 2018:145).

Jedná se o rozhovor, který má částečně připravenou strukturu a kombinuje prvky strukturovaného a nezpracovaného rozhovoru. Výzkumník si připraví buď set otevřených otázek nebo jen tematickou osnovu rozhovoru. Obvykle není nutné dodržet přesnou připravenou strukturu. Průběh rozhovoru se může upravovat dle aktuální situace. Obvykle se ale výzkumník snaží položit informantovi všechny připravené otázky. Pokud není odpověď na položenou otázku jasná, či téma ještě není vyčerpané, je důležité klást doplňující otázky (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019:322).

Výhodou polostrukturovaného rozhovoru je již míněna flexibilita, získání detailních informací o zkušenostech, postojích a názorech informantů. Další výhodou je pokrytí širokého spektra témat a aspektů, což umožňuje výzkumníkovi získat různorodé informace pro hlubší pochopení daného tématu. Informanti mohou mít také větší důvěru k výzkumníkovi, jelikož si sami mohou řídit průběh rozhovoru. Výhodou také je udržení určité míry strukturovanosti a přehlednosti, jelikož jednotlivé rozhovory pokrývají stejné tematické oblasti a z části mají i podobnou strukturu. Tento fakt přispívá k lepšímu následnému vyhodnocení rozhovorů (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019:322–324).

Dle Hendla (2016:178–179) mohou být polostrukturované rozhovory méně přesné než plně strukturované, jelikož mohou být otázky pokládány v jiném pořadí a ne vždy stejným způsobem. Polostrukturovaný rozhovor je také časově náročný při realizaci (připravit otázky, nutnost setkání se při rozhovoru a časově náročné je i samotné vyhodnocení). Polostrukturovaný rozhovor klade velké nároky na osobnost výzkumníka, a to v oblasti vlastní reflektivity, aby nedocházelo k vědomé manipulaci dotazovaných.

Jak z výše uvedeného vyplývá, je metoda polostrukturovaného rozhovoru vhodná pro výzkum mezi pěstouny na přechodnou dobu. Při rozhovorech jsou otvírána citlivá témata, proto rozhovor vedený ve známém prostředí je pro pěstouny velkou výhodou. Alespoň částečná moc nad tím, jakým směrem se rozhovor povede je také výhodou pěstouna. Rizikem, které při rozhovoru může nastat je časová náročnost. Pokud rozhovor bude veden v domácnosti pěstouna, je rizikem nutnost péče o svěřené dítě či domácnost pěstouna. Dalším rizikem je možnost nenavázání důvěry mezi výzkumníkem a pěstounem. To může ovlivnit jejich úroveň otevřenosti a upřímnosti během rozhovoru.

6.5 Volba výzkumného souboru a jeho charakteristika

Dle Dismana (2002:145) v kvalitativním výzkumu zjišťujeme „*mnoho informací o velmi malém počtu jedinců*“. Proto strategie výběru výzkumného souboru velmi ovlivňuje výsledek výzkumu. V mém výzkumu je struktura výzkumného souboru jasně daná, protože hrubé kontury souboru byly promyšlené již v přípravách výzkumu. Pro výběr výzkumného souboru jsem zvolila techniku účelového výběru. Dle Novotné, Špačka a Jantulové (2019) mohou být měřítky účelového výběru taková kritéria, která vymezují, že se u informantů námi sledovaný jev nachází, dalším kritériem může být sociodemografické rysy aktérů nebo specifika, která vycházejí z výzkumného problému. Účelové vzorkování je postaveno na názoru výzkumníka, který je schopen posoudit, kteří informanti jsou do výzkumného souboru vhodní, tedy informačně bohatí.

Z povahy mého výzkumu vyplynulo, že do výzkumného souboru budou zařazení pěstouni na přechodnou dobu, kteří absolvovali supervizi. Následně jsem stanovila další kritéria výběru:

- pěstouni na přechodnou dobu, kteří supervizi absolvovali opakovaně, nejméně třikrát,
- pěstouni na přechodnou dobu, kteří jsou schopni poskytnout relevantní informace o tématu výzkumu,
- pěstouni na přechodnou dobu, kteří jsou ochotni a schopni aktivně spolupracovat na výzkumu,
- pěstouni na přechodnou dobu, kteří poskytnou souhlas se zpracováním dat.

Aby byl výzkum relevantní, byli zvoleni takoví pěstouni, kteří supervizi absolvovali opakovaně, nejméně třikrát. Tato frekvence se jeví jako dostatečná pro pochopení a zažití supervize.

S tímto požadavkem byly osloveny doprovázející organizace v Libereckém kraji. Z pěti oslovených organizací se zpět ozvaly dvě doprovodné organizace, které vytipovaly vhodné pěstouny pro zařazení do výzkumu. Po předání kontaktů jsem oslovila deset pěstounů na přechodnou dobu. Ochotu zúčastnit se výzkumu vyjádřilo pět pěstounek na přechodnou dobu.

V následující tabulce je uvedena základní charakteristika výzkumného souboru. Pro zachování anonymity neuvádím jména informantů ani název doprovodné organizace.

Tabulka 4: Charakteristika výzkumného souboru

Informant číslo	Kód:	Délka PPPD	Počet dětí celkem v PPPD	Aktuálně svěřené dítě ANO/NE	Počet absolvovaných supervizí
Informant č.1	I 1	4 roky	4 děti	NE	4 supervize
Informant č.2	I 2	9 let	18 dětí	NE	8 supervizí
Informant č.3	I 3	4 roky	5 dětí	ANO	5 supervizí
Informant č.4	I 4	2 roky	3 děti	ANO	3 supervize
Informant č.5	I 5	7 let	9 dětí	ANO	7 supervizí

Zdroj: Vlastní zpracování, 2023

Výběr vhodného výzkumného souboru je klíčový pro úspěšnost a relevanci výzkumu. V mém případě jsem se rozhodla pro účelové vzorkování, které umožnilo zahrnout do souboru pouze ty pěstouny na přechodnou dobu, kteří splňovali přesně daná kritéria. Díky této metodě byla zajištěna dostatečná informační bohatost souboru. Výběr byl pečlivě proveden a soubor byl promyšlen již v přípravné fázi výzkumu. Výsledky této práce by tak měly být relevantní pro další výzkum v této oblasti.

6.6 Průběh výzkumného šetření

Jak jsem se již zmínila v předešlých kapitolách pro účely této diplomové práce jsem zvolila kvalitativní výzkumnou strategii s využití polostrukturovaného rozhovoru jako techniky výzkumu. Hlavní cíl práce byl následně operacionalizován do transformační tabulky, která slouží k převodu cílů výzkumu na konkrétní tazatelské otázky. Tabulka zajišťuje konzistenci mezi cíli a otázkami, které budou pokládány respondentům. Také pomáhá výzkumníkovi přesně definovat, jaké informace potřebuje získat a způsob sběru dat. Transformační tabulka dále napomáhá k propojení teoretické a metodické části práce (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019).

Jako výzkumnou metodu jsem zvolila polostrukturované rozhovory. Dva rozhovory byly vedený osobně v domácnosti pěstounů, dva rozhovory byly vedeny v online prostředí a jeden rozhor byl veden po telefonu. Dbala jsem na to, aby se pěstounky při rozhovoru cítily dobře, proto jsem výběr formy rozhovoru nechala na nich. Při rozhovorech mohly být i děti v pěstounské péči, což dělalo rozhovory velmi autentickými.

Při rozhovorech byla dodržena následující pravidla. Před rozhovorem byly definované cíle a připravena sada otázek. Na úvod rozhovoru byly informantky instruovány o cílech výzkumu, jeho zpracování a zachování anonymity. Rozhovory byly nahrány na mobilní telefon. Otázky byly kladeny vždy v otevřené formě, aby informantkám umožňovaly vyjádřit svůj názor a přenést do rozhovoru jejich zkušenosti a postoje. Zároveň byly rozhovory vedeny tak, aby byla zodpovězena většina otázek, a aby byly naplněny cíle výzkumu.

Při rozhovorech jsme se snažila působit spontánně a uvolněně, právě tak, aby se při rozhovoru vytvořila příjemné prostředí a vznikla tak důvěra mezi mnou a pěstounkami. Rozhovory jsme se snažila přizpůsobit individuálním potřebám informantek. V průběhu rozhovoru jsem se snažila udržet plnou pozornost informantkám a být s nimi aktivně přítomná a vyjádřila jim svou podporu a zájem. Rozhovory byly vedeny po nezbytně dlouhou dobu, zbytečně nebyly prodlužovány, na závěr rozhovoru proběhla vždy kontrola, zda byly zodpovězeny všechny otázky a jestli informantky nechtějí dodat další informace. Informantkám bylo vždy za rozhovor poděkováno, a také byla opět podána informace o zásadách ochrany soukromí a zachování anonymity.

Rozhovory byly průběžně přepisovány a jako metodu přepisu byla zvolena redigovaná transkripce, při které byla zachována hovorová čeština, byl vynechán mimoslovní projev (Zandlová in Novotná et al., 2019:349–351). Při přepisech byly také vynechány příběhy dětí, které se přímo netýkaly supervize. V přepisu bylo vždy jen krátkou poznámkou zaznamenáno, o čem informantky mluví a délka hovoru. Příběhy byly vynechány hlavně z důvodů možné identifikace informantek.

6.7 Způsob zpracování výzkumných údajů

Následně byla data podrobena nejprve segmentaci, kdy byl text rozčleněn na tematické části tak, aby se seskupily části textu, které tvoří jeden námět. Tuto segmentaci lze považovat za první část kódování. Dle Heřmanského (in Novotná et al., 2019:431) se jedná o „*postup, jehož pomocí přidělíme vytvořeným segmentům popisek, který jej charakterizuje.* „Jedná se o konkrétní popisek, který vystihuje téma segmentu a zároveň pomáhá pojmenovat podobné segmenty v textu. Jednotlivé kódy byly pro přehlednost zapisovány na stranu textu. Jednotlivé kódy pomohly následně provézt rozbor jevů, u kterých se objevily společné znaky, popřípadě rozdíly.

Okódovaný text byl následně podroben kódováním druhého řádu, tak aby byly již vytvořené kódy ještě zjednodušeny. Pro přehlednost a vizuální orientaci, byly kódy označeny barvou. Podle Miovského (2006:211) je využití barev v textu vhodné pro rychlou orientaci v textu a usnadnění samotné analýzy dat.

6.8 Etika výzkumného šetření a specifikace rizik

Etické zásady jsou významnou součástí každého výzkumu a slouží k zajištění ochrany práv a důstojnosti subjektů výzkumu. Dle Miovského (2006) musí být informant seznámen s účelem výzkumu a dát k němu informovaný souhlas. Také je potřeba ošetřit ochranu soukromí a anonymity. To znamená, že jejich osobní údaje a informace, které poskytnou v rámci výzkumu, musí být chráněny a nesmí být zveřejněny bez jejich výslovného souhlasu. Je také důležité respektovat práva informantů, jako je například právo na odvolání souhlasu s výzkumem, právo na přístup k výsledkům nebo právo na odstranění svých osobních informací z databáze výzkumu. Švaříček (2007) vnímá jako jeden z nejdůležitějších principů důvěru mezi výzkumníkem a informantem. Informanti musí být respektování a v žádném případě nesmí být vystaveni zbytečnému stresu nebo nebezpečí. Každý výzkum by měl být posouzen vzhledem k rizikům a prospěchům, které může mít pro subjekty výzkumu, společnost a výzkumníka samotného. Výzkum by měl být proveden v souladu s vědeckými standardy a snažit se minimalizovat chyby a zkreslení.

Výzkum, který je navrhnutý v této práci bude pracovat s velmi citlivými tématy. Informanti budou mít právo vybrat si čas i místo výzkumu, aby nedocházelo k jejich nepohodlí. Data získána z rozhovorů budou ihned anonymizována, aby nemohlo dojít k identifikaci informantů. Aby mohla být vytvořena důvěra mezi informanty a výzkumníky, bude iniciováno více schůzek. Jako výzkumník budu dbát na to, aby v průběhu výzkumu bylo zajištěno vždy spravedlivé a rovné zacházení se všemi účastníky.

Vzhledem k charakteru výzkumu se mohou vyskytnout rizika následující rizika na straně informantů:

- informanti mohou být vystaveni emocionálnímu stresu nebo úzkosti,
- informanti budou hovořit o osobních věcech, popřípadě budou odkrývat své slabiny,
- informanti budou hovořit o své negativní životní zkušenosti.

Další oblastí, kde by mohla nastat rizika, je výběr vzorků informantů. Uvědomuji si, že vzorek informantů je poměrně omezený. To je dáno tím, že pěstouni na přechodnou dobu obvykle neabsolvují pravidelné supervize. Zároveň se jedná o poměrně citlivé téma, které může vyvolat určitou nejistotu a obavy u informantů. Je třeba brát v úvahu tuto omezenost vzorku a interpretovat výsledky s patřičnou opatrností. Přesto věřím, že získané informace přinesou užitečný vhled do vnímaní supervize u pěstounů na přechodnou dobu.

Určitě by bylo možné najít mnoho dalších rizik, dle mého názoru je velmi důležité uvědomovat si svou moc a snažit se s ní zacházet tak, aby žádný subjekt výzkumu nebyl diskriminován. Velmi důležitá je výzkumníkova sebereflexe a schopnost být kritický ke svému vlastnímu přístupu a jednání, a to s ohledem na etické principy a potencionální rizika výzkumu.

Jelikož jsem zaměstnanec doprovodné organizace Dobrá rodina, o.p.s., z etického hlediska jsem neoslovovala pěstouny na přechodnou dobu, kteří jsou uživateli naší služby. Také jsem chtěla zamezit klientelismu, či aby ve mně vyvolali pocit, že jsem jim zavázána. Mohlo by se následně stát, že by se změnil náš pracovní vztah.

7 Popis a interpretace dosažených výsledků výzkumného šetření

Hlavním výzkumným cílem této práce je **zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímaní přínosy a limity supervize v jejich různých částech**. Hlavní cíl byl následně rozdělen do čtyř dílčích cílů, které vycházejí z fází supervize a podle kterých budou rozčleněny jednotlivé podkapitoly v této části. Každá podkapitola analyzuje data získaná během výzkumu a interpretuje je v souladu s provedenou analýzou. Pro přehlednost jsou zde uvedeny i tazatelské otázky (TO) a indikátory z transformační tabulky.

Při prezentaci výsledků výzkumů jsou citace jednotlivých informantů klíčovým prvkem a slouží k podpoře prezentovaných zjištění (Novotná, Špaček, Jantulová, 2019). Tyto citace jsou důležitým zdrojem důvěryhodnosti a autenticity prezentovaných výsledků, přesto budou použity tak, aby byla stále zachována anonymita informanta. Všechny citace jsou pečlivě vybrány tak, aby přesně zrcadlily postoje, názory jednotlivých informantů.

7.1 Analýza a interpretace DC 1

Hlavním záměrem dílčího cíle č.1 bylo zjistit, jak u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá přípravná fáze supervize, jaké vnímají přínosy a limity v této fázi supervize. Dílčí cíle byly rozděleny na tři části se zaměřením na následující indikátory:

- popis přípravné fáze supervize,
- přínosy přípravné fáze a
- limity přípravné fáze.

Úkolem prvního dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá přípravná fáze supervize. Tazatelská otázka zněla: Jak probíhala přípravná fáze Vaší supervize?

Z realizovaných rozhovorů vyplynulo, že pokud pěstoun na přechodnou dobu (ppd) požádá o supervizi, učiní tak přes doprovázející organizaci. I3 uvedla, že doporučení na supervizi vzešlo přímo od klíčové pracovnice. Což potvrzuje i informantka I2, které také doporučila supervizi doprovázející pracovnice.

Informantka 4 ovšem uvedla, že „…*supervizi jsme měli v rámci vzdělání pěstounů*.“ Pouze tato supervize byla součástí povinného vzdělávání pěstounů a pěstounka o ní nemusela samostatně žádat.

I3 naopak řešila svou supervizi i přes krajský úřad, kde se konzultovalo hrazení poplatků za supervizi. Ovšem celý tento schvalovací proces byl pro informantku přínosný v tom, „*…že jsem věděla, že je vše ověřené a stále bych volila stejný postup.*“ Pouze jedna informantka měla navázané vztahy se supervizorem z minulosti, a proto pokračovala v supervizích bez doprovodné organizace. Supervize si ale hradila sama. Bylo pro ni velmi důležité absolvovat supervize s přímo konkrétním supervizorem.

Důvodem, proč informantky žádaly o supervizi byly komplikace v péči o konkrétní dítě nebo nejistota v postupu ve vymezení kompetencí mezi ostatními aktéry pěstounské péče na přechodnou dobu. Například I1 zažádala o supervizi jelikož „*…nastal problém až při předávání dítěte, kdy jsme dítě měli v péči více než dva roky.*“ Ze stejného důvodu měla supervizi i I4.

Tři informantky měly již zkušenost se supervizí ze svého předchozího zaměstnání, což velmi dopomohlo k tomu, že přijaly nabídku zúčastnit se supervize. Pouze jedna informantka si supervize zažila poprvé v roli pěstounky.

Informantky si osobu supervizora nevybíraly, ve třech případech byl supervizor kontraktován přes doprovodnou organizaci. Vždy se také jednalo o supervizora, který měl zkušenosti s náhradní rodinou péči. Což u informantek dopomohlo k navázaní důvěry. To potvrdila i I1, u které informace o tom, že supervizorka má přehled o náhradní rodinné péči velmi pomohla k tomu, aby navázala se supervizorkou dobrý pracovní vztah. Konkrétně jí nejvíce uklidnila informace, že „*…supervizorka věděla, jaké má kdo kompetence a pravomoci.*“

Čtyři informantky absolvovaly individuální supervizi, jedna informantka absolvovala skupinovou supervizi, jelikož, jak jsem již zmínila, byla supervize součástí vzdělávacího kurzu. Forma individuální supervize informantkám vyhovovala, všechny informantky navázaly se supervizorem pozitivní supervizní vztah. Například I1 pomohlo, že supervizorka zmínila pravidla supervize „*…hovor se nebude nikam zapisovat, že je to čistě mezi námi a ani nikdo si nemůže vyžádat zápis.*“

Záměrem druhého dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy přípravné fáze supervize. Tazatelská otázka zněla: Co pro Vás bylo užitečné v přípravné fázi supervize?

Informantky zapojené do výzkumu vnímaly následující přínosy přípravné fáze supervize:

- supervizor měl znalosti o pěstounské péči na přechodnou dobu, I1 sdělila, že ji velmi uklidnilo, když jí supervizorka na začátku supervize seznámila se svou

pracovní kariérou. *„...protože řekla, kde všude pracovala, a to mě uklidnilo.“* I informantka I2 sdělila, že supervize bývá u ní úspěšnější, pokud *„...ten člověk tomu rozumí,“*

- zná kompetence jednotlivých aktérů. Pokud supervizor znal i pravomoci a kompetence jednotlivých aktérů pěstounské péče na přechodnou dobu, tak tato vědomost opět velmi posilovala důvěryhodnost supervizorových návrhů na řešení,
- mezi supervizorem a supervidovaným se vytvořila důvěra, I2 pocit důvěry popsala následovně. *„... jelikož je supervize na základě nějakého přijetí a zájmu, tak to člověka vždy uklidní, že má někdo zájem o to, co ho trápí.“*
- informantky si vydefinovaly zakázku supervize, I3 sdělila, že *„supervize byla pro mě přínosná, že jsme si musela poptávku pojmenovat, že mi to pomohlo orámovat téma,“*
- určily si priority toho, co je nutné řešit, před supervizí si jednotlivé informantky musely promyslet téma, které chtějí na supervizi probírat. I tuto výhodu vnímaly jako velmi přínosnou.

Záměrem třetího dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají limity přípravné fáze supervize. Tazatelská otázka byla vydefinována následovně: Co byste potřebovala v této fázi supervize jinak?

Informantky vnímaly následující limity přípravné fáze supervize:

- časová tíseň, I1 celou supervizi myslela na to, že nemá na supervizi dostatek času. *„vnitřně jsem věděla, než celý ten příběh řeknu, že nezbude moc času na mé řešení,“*
- neznalost tématiky náhradní rodinné péče u osoby supervizora. I3 sdělila, že pokud si je supervizor nejistý v problematice náhradní rodinné péče, snižuje se při supervizi její důvěryhodnost v supervizora. *„když je mimo, tak se s kolegyněmi sleduji, s tím že nám nerozumí,“*
- jednotlivé informantky nevnímaly limity ve své supervizi, ale dokázaly definovat limity při supervizi pěstounů, kteří absolvují supervizi poprvé. Zde zmiňovaly nenavázání správného supervizního vztahu, nevytvoření důvěry, neznalost supervize jako formy odborné pomoci a s tím související nevyužívání supervize. I5 sdělila, že *„... někteří pěstouni si neumí pod pojmem supervize nic představit. Potřebují jen zkusmo poslat, když udělají dobrou zkušenost, že se supervizorem budou cítit dobře, bezpečně.“*

7.2 Analýza a interpretace DC 2

Hlavním záměrem dílčího cíle č.2 bylo zjistit, jak u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá rozvojové fáze supervize, jaké vnímají přínosy a limity v této fázi supervize. Dílčí cíle byly rozděleny na tři části se zaměřením na následující indikátory:

- popis rozvojové fáze supervize,
- přínosy rozvojové fáze a
- limity rozvojové fáze.

Úkolem prvního dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak u pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá rozvojová fáze supervize. Tazatelská otázka zněla: Jak probíhala rozvojová fáze Vaší supervize?

V této fázi se informantky zaměřovaly na řešení konkrétního problému, kvůli kterému absolvovaly supervizi. Téma si vybíraly právě v přípravné fázi. V této fázi již řešily konkrétní otázku, která se vyskytla při jejich péči o svěřené dítě. Pokud absolvovaly supervizi individuální, (I1, I2, I3, I5) tak téma na supervizi již měly předem připravené. U I1 supervizorka zeptala, jestli má informantka připravené téma, nebo jestli má supervizi vést sama supervizorka. Informantka téma měla připravené, proto začala vysvětlovat svůj příběh a supervizorka se doptávala, popřípadě již hledaly možná řešení. U skupinové supervize se téma supervize vybíralo z témat od všech účastníků a společně se následně dohodli, které téma budou řešit. Skupinovou supervizi absolvovala pouze informantka I4, která uvedla, že jí tato *„forma supervize velmi vyhovovala, protože mohla sdílet své problémy s ostatními účastníky supervize.“*

Metodou supervizní práce byl u informantek (I1, I2 a I3) rozhovor. Informantka I3 sdělila, že si myslí, že nepoužívaly žádnou speciální techniku, „*jen sérii dobře kladených otázek*“. Informantka I2 popsala použitou techniku následovně *„… ten jeho náhled a otázky, které mi pokládá, s kterými se zase dostávám dál…“* Z těchto tvrzeních lze odvodit, že pokud je supervize dobře vedena, není nutné, aby supervidovaní poznali, jakou metodu či techniku supervizor používá. U supervize informantky I4 byla zvolena technika přehrávání rolí, kdy se „*…účastníci supervize nacítili do jednotlivých osob, kteří byli aktéry konkrétního příběhu.“* Následně si celou situaci přehráli a hledali v příběhu možnosti řešení. Tento náhled na situaci informantce pomohl v tom, že pochopila, svou roli v celém příběhu a smířila se s řešením příběhu dítěte, který nemohla ovlivnit.

Dalším tématem, které se v této fázi v rozhovorech objevovalo byla nutnost zajistit pocit bezpečí. Tento pocit byl u informantek zajištěn buď dlouhodobou spolupráci se supervizorem, předešlou zkušeností se supervizí nebo také tím, že si o supervizi sami požádaly. Informantka I2 potvrdila, že její pocit bezpečí je zajištěn právě tím, že *„…znám supervizora z předchozího zaměstnání, zkrátka mě přišlo, že máme navázáno a měla jsem v něho důvěru.“* Informantka I3 uvedla, že *„…služba byla zprostředkována jen pro mě, já z toho měla hodně dobrý pocit. Cítila jsem se opečovávaná.“*

Důležitým bodem v této fázi je nalézaní řešení v probíraných situacích. Informantky nacházely řešení postupně, podle toho, jak supervize plynuly. Pro informantku I4 byla tato fáze supervize velmi emočně náročná, zároveň jí ale tato zkušenost velmi pomohla vyrovnat se s celou situací. *„…na supervizi jsem se rozbrečela, úplně mě to pomohlo.“* Informantka I2 za řešení supervize považuje utříbení svých myšlenek, ale také poznání možných řešení a *„…otevření cest, které by mě samotné nenapadly.“* Řešením supervize může být také ujištění, že situaci zvládla informantka, jak nejlépe uměla.

I v této fázi supervize mohou pěstounky zlepšovat své profesní dovednosti. Například I1 při supervizi poznala kompetence a pravomoci ostatních aktérů pěstounské péče na přechodnou dobu. Což jí velmi pomohlo k tomu, aby pochopila, že i ostatní aktéři mají snahu vyřešit situaci svěřeného dítěte. *„… abych si nemyslela, že mohli udělat něco víc…“* Dle informantek je tato fáze supervize velmi zásadní a přínosná.

Záměrem druhého dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy rozvojové fáze supervize. Tazatelská otázka byla vydefinována následovně: Co pro Vás bylo užitečné v rozvojové fázi supervize?

Informantky zapojené do výzkumu vnímaly následující přínosy rozvojové fáze supervize:

- získání nadhledu na řešenou situaci, I3 sdělila, že pokud se supervizorem celou situaci pojmenovali, tak po intervenci se řešená situace nezdála tak zásadní, *„… ten problém se hodně zmenšil,“*
- vyjádření svých potřeb, I4 velmi pozitivně vnímala, že mohla v této fázi vyjádřit své potřeby. Což informantka vnímala jako velmi přínosné,
- poznání, že situaci mohu a umím řešit, I5 sdělila, že po intervenci supervizora si uvědomila, že situace není neřešitelná a umí jí po intervenci supervizora řešit. V situaci si je více jistá, *„…což považuje za hlavní cestu supervizního procesu.“*

- poznání, že mohou vzniklou situaci ovlivnit vlastními silami a nemusí se spoléhat či čekat na jiné aktéry pěstounské péče. I3 sdělila, že jí toto zjištění velmi pomohlo. *„… mně se svým způsobem ulevilo, protože to je věc na mé straně, tak já s tím budu moci pracovat,“*
- poznání nových řešeních, které vznikají přímo v průběhu supervize a informantky by na takové řešení sami nepřišly. I2 zjistila, že *„nové možnosti, by jí samotnou nenapadly,“*
- změna pracovních postupu, I1 uvedla, že při supervizi zjistila, že postupy, které používala nebyly nevhodné, ale supervizorka ji doporučila lepší řešení a nastavení pravidel péče o dítě,
- zlepšení profesních dovedností, informantky již v této fázi supervize vnímaly změnu pracovních postupů a zlepšení profesních dovedností. I1 uvedla, že jí supervizorka *„…poradila nové nastavení pravidel a vysvětlení její zodpovědnosti.“*
- v této fázi supervize informantky oceňovaly osobnost supervizora, např. I4 ocenila, že jí supervizorka během supervize nikam netlačila, byla velmi empatická a citlivá. *„Supervizorka také nehodnotila a nic nediktovala.“* I2 oceňovala nadhled supervizora a dobře kladené otázky, které vedly k řešení probírané situace.

Záměrem třetího dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají limity rozvojové fáze supervize. Tazatelská otázka zněla: Co byste potřebovala v této fázi supervize jinak?

Informantky v této fázi supervize vnímaly následující limity:

- informantky musely při supervizi vystoupit ze své komfortní zóny. I3 vnímala v této fázi diskomfort, při rozhovoru se supervizorkou musela odhalit své slabé stránky, což pro ni *„…nebylo potěšující,“*
- časová tíseň, I1 a I2 byly během supervize limitující časem. Jelikož u I2 pocítila, že nemá na vyřešení situace dostatek času, právě v této fázi,
- opakující se rady či pitvání situací stále dokola. Pro I2 není přínosné, pokud se supervizní rady stále opakují a rozebírají stále dokola. *„…to mně přijde někdy až obtěžující.“*

7.3 Analýza a interpretace DC 3

Hlavním záměrem dílčího cíle č.3 bylo zjistit, jak u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá implementační fáze supervize, jaké vnímají přínosy a limity

v této fázi supervize. Dílčí cíle byly rozděleny na tři části se zaměřením na následující indikátory:

- popis implementační fáze supervize,
- přínosy implementační fáze a
- limity implementační fáze.

Prvním dílčím cílem druhého řádu bylo zjistit, jak u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá implementační fáze supervize. Tazatelská otázky byla definována následovně: Jak probíhala implementační fáze Vaší supervize?

V této fázi supervize všechny informantky shodně řešily, jak přenést poznatky získané ze supervize do praktického použití. Informantka 4 absolvovala během této fáze praktický výcvik, kde zlepšovala svoje dovednosti v oblasti předávání dítěte dlouhodobým pěstounům. *„… jsem se vžila do těch pocitů a při reálném předávání jsem si na to vzpomněla a čerpala právě energii z těchto pocitů.“* I informantka 1 v této fázi nacvičovala nové dovednosti. Se supervizorkou sestavovaly věty, které může použít při jednání s krajským úřadem či OSPODy. *„…vytvářely jsme věty či fráze, které mě pomohou se sebeobhajovat, až bude revizní setkání.“* Informantky I3 a I2 neprobíhal nácvik nových situací, ale součástí supervize bylo ujištění či převedení nově zjištěných skutečností do činnosti přechodné pěstounky. Informantka I2 sdělila, že jí velmi pomohlo, když zjistila, že by svou situaci měla řešit v týmu. „… *nebát se o to z někým podělit nebo říct si o jiný názor, prostě problém prodiskutovat… abych v tom nebyla úplně sama.“* I v této fázi supervize se informantky snažily pracovat na snížení emočního napětí a stresu. I5 sdělila, že „*nejvíc mě pomohlo, že jsem se mohla vypovídat, to pak ze mě úplně spadlo.*“ Nácvik či příprava pracovních postupů vedlo k tomu, že se informantky uklidnily a získaly větší důvěru v samy sebe. U všech informantek vedla tato fáze k seberozvoji a ke zlepšení svých pracovních postupů. Informantka I4 naučené postupy následně využívala ve své praxi. Potvrdila, že *„…snažili jsme se právě využít znalosti a postupy ze supervize.“*

Informantka 5 v této fázi hledala při své supervizi podporu, na kterou by se mohla obrátit, pokud potřebuje si odpočinout či zařídit administrativní věci bez dítěte. Spolu se supervizorkou tuto činnost nazývaly síťování a postupně hledaly v jejím okolí 4 – 5 osob, na které by se mohla obrátit. V rámci hledání řešily i konkrétní kroky, tak aby bylo vyjasněné, v kterých situacích a na koho se mohu obracet, aby nedocházelo k vyčerpání pěstounky. *„…vlastně, abych měla zdroje a nebyla vyčerpána“*

Právě tato fáze přispěla k tomu, že informantky poznaly, že nestihnou celou situaci plně vyřešit v jedné supervizi a rozhodly se absolvovat více supervizí. I1 sdělila, že, *...nestihly jsme to celé, proto jsem si vyžádala ještě jedno sezení, ale na to jsme se již domluvily on-line.“*

Záměrem druhého dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy implementační fáze supervize. Tazatelská otázka zněla: Co pro Vás bylo užitečné v implementační fázi supervize?

Informantky zapojené do výzkumu vnímaly následující přínosy implementační fáze supervize:

- nácvik nových dovedností. Pro informantky bylo velmi přínosné, že mohly přímo při supervizi nacvičit nové dovednosti. I1 nacvičovala komunikaci s jinými aktéry pěstounské péče na přechodnou dobu. I4 si zkoušela komunikaci s novými rodiči.
- zvýšení svých odborných a profesních dovedností. Informantky velmi pozitivně vnímaly získání nových informaci z oboru pěstounké péče na přechodnou dobu.
- zamezení vyčerpání, v této fázi informantka I5 hledala zdroje ve svém okolí tak, aby se zabránilo jejímu vyčerpání, následně zbytečnému odchodu z profese.
- zařazení do týmu, jelikož u I1 byla supervizorka z oboru, dokázala informantce objasnit kompetence jednotlivých aktérů. Pěstounka se následně cítila více zařazena do celého týmu. Po intervenci již neměla pocit, že ostatní aktéři nepracují v zájmu dítěte,
- doporučení jiných odborníků, u I1 supervizorka doporučila situaci řešit i s jinými odborníky. Také doporučila, aby s odborníky spolupracovali i ostatní členové domácnosti. Dle slov informantky se jednalo o téma nezpracovaných emocí.

Záměrem třetího dílčího cílem druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají limity implementační fáze supervize. Tazatelská otázka zněla: Co byste potřebovala v této fázi supervize jinak?

Informantky v této fázi supervize vnímaly následující limity:

- časová tíseň, ta se však stala tématem u všech informantek. V této fázi supervize to bylo přirozené, jelikož se supervize blížila ke konci a informantky ještě stále měly pocit, že situace, kterou přinesly do supervize není zcela vyřešena. I3 sdělila, že ke konci pociťovala, že by na supervizi potřebovala více času, *„... ale byl domluvený jen určitý časový úsek,“*
- řešení, které informantky obdržely, nebyly schopny přenést do své praxe. I1 sdělila že...*ale v praxi budu mít problém“* neboť pro ni byly zvolené pracovní

postupy či rady příliš nekomfortní. *„... ale já jí ze své povahy neuskutečním, protože budu mít problém sama ze sebou,“*

- zjištění, že pracovní postupy, které informantky doposud využívaly nebyly dokonalé. I3 sdělila, že nechtěla dělat změny a *„...nechceme něco dělat jinak,“*
- poukázání na své slabé stránky a nutnost se opět před supervizorem odhalit své pocity a emoce. I3 si uvědomila, že její práce není bez chyby, ale že je v pořádku si to přiznat a pokusit se změny napravit.

7.4 Analýza a interpretace DC 4

Hlavním záměrem dílčího cíle č.4 bylo zjistit, jak u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá hodnotící fáze supervize, jaké vnímají přínosy a limity v této fázi supervize. Dílčí cíle byly rozděleny na tři části se zaměřením na následující indikátory:

- popis hodnotící fáze supervize,
- přínosy hodnotící fáze a
- limity hodnotící fáze.

Úkolem prvního dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak u pěstounů na přechodnou dobu se zkušeností supervize probíhá hodnotící fáze supervize. Tazatelská otázka zněla následovně: Jak probíhala hodnotící fáze Vaší supervize?

V této fázi supervize již informantky ukončovaly spolu se supervizory své supervize. Od supervizorů zaznívalo ujištění a také zpětná vazba. I1 od supervizorky slyšela právě ujištění, *„...jestli mně to takhle bude stačit.“* I4 se se supervizorkou navzájem ujistily, že takto vedená supervize byla v pořádku. Následovalo shrnutí celé supervize. I4 uvedla, že tato část supervize byla pro ni velmi příjemná.

Informantky také vnímaly velmi pozitivně, pokud v této fázi supervize obdržely od supervizorů zpětnou vazbu na průběh supervize. I2 sdělila, *„...že zpětnou vazbu očekává vždy na konci supervize.“*

Informantky si v této části supervize mohly domluvit nový termín supervize, či zvolit jinou formu. Jelikož I4 absolvovala skupinovou supervizi, tak dostala nabídku od supervizorky absolvovat ještě individuální supervizi, kdyby chtěla svou péči o svěřené dítě více ošetřit. U této informantky došlo následně k více supervizím. Dokonce byla k supervizi přizvána i dlouhodobá pěstounka a celou situaci následně řešily spolu.

Jelikož u I1 docházelo po celou dobu supervize k časové tísni, tak i v této fázi supervize řešily možnost absolvovat další supervizi. I kvůli časové úspoře již zvolily on-line

supervizi a průběžnou konzultaci po emailu. Všechny supervize byly ukončeny z důvodu vyčerpání dohodnutého času.

Záměrem druhého dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy hodnotící fáze supervize. Tazatelská otázka zněla: Co pro Vás bylo užitečné v hodnotící fázi supervize?

Informantky zapojené do výzkumu vnímaly následující přínosy hodnotící fáze supervize:

- získání zpětné vazby a reflexe. Informantky získaly konstruktivní zpětnou vazbu a prostor pro reflexi své práce. I4 uvedla, že *„…dostávám zpětnou vazbu, jak supervize proběhla. Velmi mě také pomáhá, když někdo jiný reflektuje mou práci a mé postupy,“*
- nalezení silných stránek informantek. Při supervizi bylo velmi zásadní, že se informantky cítily ve velmi bezpečném prostředí. Mohly proto reagovat velmi upřímně. A byly mile překvapeny, pokud supervizor vyzdvihl jejich silné stránky. I1 uvedla, že v hodnotící fázi supervize jí supervizorka ještě jednou zopakovala, v jakých bodech postupovala správně a jaké kompetence při péči o dítě naplnila.
- stanovení cílů pro další práci, informantky si v závěru supervize ještě zopakovaly, jaké pracovní postupy by měly v budoucnu používat k lepšímu osobnímu rozvoji a profesionalizaci jejich práce. I5 uvedla, že hodnotící fáze supervize vedla k posílení její sebedůvěry jako přechodné pěstounky. *„získala jsem potvrzení a uznání za sovu práci a péči, což od jiných málokdy slyším. Jsem vděčná za péči, kterou mi supervizor věnoval,“*
- naplánování akce, I5 pojmenovala v této fázi proces, který nazvala plánování akce. Považovala to za *„…hlavní cestu tohoto supervizního procesu“*. Prakticky se jednalo o to, že v hodnotící fázi supervize plánovaly se supervizorkou jednotlivé kroky pro další období. *„cítila jsem se bezpečně a bylo pro mě snadné, udělat naplánované kroky tak, abych situaci vyřešila,“*
- emoční podpora. I v této fázi supervize přicházela od supervizora emoční podpora ve formě povzbuzení, popřípadě nabídka další spolupráce,
- vzdělávání, supervize je u pěstounů na přechodnou dobu uznána jako forma povinného vzdělávání, takže se pěstounkám započítává do splnění této povinnosti. Pro informantky byl tento fakt také významným rozhodovacím klíčem, jestli supervizi absolvovat, či nikoliv. I4 sdělila, že *„…supervizi jsme měli v rámci vzdělávání pěstounů.“*

Záměrem třetího dílčího cíle druhého řádu bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají limity hodnotící fáze supervize. Tazatelská otázka byla vydefinována následovně: Co byste potřebovala v této fázi supervize jinak?

Informantky v této fázi supervize vnímaly následující limity:

- časová tíseň, všechny informantky v této fázi pociťovaly časovou tíseň. Supervize byla vždy dohodnuta na určitý časový úsek, ale v závěrečné fázi, již všechny informantky nabývaly pocitu, že by chtěly na supervizi více času. Informantka I1 sdělila, že *„…chtěla jsem více času a více rozebrat problém s tou situací,“*
- Pozdní načasování supervize, u informantky I1 přišla supervize až po delší době od vyskytnutí se problému. Informantka uvedla, *„že už si to člověk odžil, zjistil z komunikace, že se tam má dítě dobře…,“*
- emoční stres, i v této fázi supervizi projevovaly informantky emoce. Při hodnocení supervize se informantky I4 rozplakala,
- vystoupení z komfortní zóny a vyslovení slabých stránek. Informantka I3 sdělila, že v této fázi si uvědomila, že všeobecně nemá ráda změny. Obdržení zpětné vazby a hodnocení ji však nutilo změnit některé oblasti své péče o svěřené dítě.

8 Shrnutí výzkumné části

Hlavním výzkumným cílem této práce bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity supervize v jejich různých částech. Tento hlavní cíl byl následně rozdělen do jednotlivých dílčích cílů, které byly jednotlivě analyzovány.

V rámci prvního dílčího cíle bylo analyzováno, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity přípravné fáze. Důležitým zjištěním tohoto dílčího cíle byla informace, že pokud pěstoun na přechodnou dobu požádá o supervizi, činí tak přes doprovázející organizaci. Důvodem zažádání si o supervizi byla komplikace v péči o svěřené dítě, nejistota v postupu předávání dětí nebo vymezení kompetencí jednotlivých aktérů přechodné pěstounské péče.

Pěstounky, zapojené do výzkumu, nemusely složitě oslovovat supervizora, jelikož jim byl supervizor zasmluvněn přes doprovodnou organizaci. Supervizor měl vždy zkušenost s náhradní rodinnou péčí, což bylo pro pěstounky velmi důležité. Pěstounky si také nevybíraly formu supervize. Pokud žádala jednotlivá pěstounka, absolvovala individuální supervizi. Pokud byla supervize zahrnutá do povinného vzdělávání, tak forma supervize byla zvolena skupinová.

V přípravné fázi supervize vnímaly pěstounky na přechodnou dobu jako přínos to, že supervizoři měli znalosti a povědomí o pěstounské péči na přechodnou dobu, a tím spojenou znalost kompetencí jednotlivých aktérů. Vytvoření důvěrného vztahu a bezpečného prostředí vnímaly informantky jako velmi přínosné. Fakt, že si informantky sami vydefinovaly zakázku a určily priority, vedlo k tomu, že supervize byla úspěšnou. Jako limity supervize uvedly časovou tíseň, neznalost problematiky náhradní rodinné péče a omezený přístup k relevantním zdrojům o tom, co je supervize a jaké možnosti nabízí.

V rámci druhého dílčího cíle bylo zjišťováno, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity rozvojové fáze supervize. V této fázi supervize již informantky řešily své konkrétní situace. Téma supervize měly již vybráno z předchozí fáze. Supervizoři používali jako metodu své práce rozhovor, u kterého informantky oceňovaly vcítění a nenásilné doptávání. U skupinové supervize supervizorka zvolila metodu přehrávání roli. Jedná se o techniku, která se používá právě u skupinové supervize. Důležitým bodem této fáze bylo nalézání řešení situací, které se dělo postupně během celého procesu supervize. Jelikož supervizoři byli i odborníci na náhradní rodinnou péči pomáhali tak informantkám zlepšit své profesní dovednosti.

Přínosy, které informantky vnímaly v této fázi supervize byly následující: získání nadhledu, vyjádření svých potřeb, potvrzení svých kompetencí, otevření jiných pohledů na řešenou situaci, změna pracovních postupů, zlepšení profesních dovedností. Limity rozvojové fáze byly definovány následovně: vystoupení ze své komfortní zóny, emoční stres, opakující se rady a zbytečné rozebírání situací.

V rámci třetího dílčího cíle bylo analyzováno, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity implementační fáze supervize. V této fázi supervize informantky přenášely poznatky získané v supervizi do praktického využití při své profesi pěstounky na přechodnou dobu. Techniky použité v této fázi byli nácvik nových dovedností, nácvik komunikace či vytváření podpůrných sítí. I v této fázi pracovaly informantky na snížení emočního napětí a stresu, a také získaly více sebedůvěry jako profesionála, který umí problematické situace vyřešit.

Přínosy, které informantky vnímaly v této fázi supervize byly následující: možnost nácviku nových dovedností, zvýšení svých odborných a profesních kompetencí, snížení pocitu vyčerpání a nalezení nových zdrojů opory, zařazení do týmu těch, kteří se starají o svěřené dítě, doporučení jiných odborníků.

Limity implementační fáze supervize byly definovány následovně: časová tíseň, řešení obdržené při supervizi nemohly přenést do své praxe, zjištění, že postupy, které využívaly při péči o dítě nebyly ideální a zvýšená emoční zátěž během toto fáze supervize.

V rámci čtvrtého dílčího cíle bylo zjištěno, že v poslední fázi supervize bylo důležité obdržet zpětnou vazbu a ujištěním, že supervize proběhla v pořádku. Plánování dalších supervizí, vybírání vhodného termínu nebo nastavování cílů pro další období bylo také zásadní součástí této fáze supervize.

Přínosy, které vnímaly informantky v této části supervize byly následovné. Obdržení zpětné vazby a reflexe, nalezení silných stránek informantek. Také stanovení cílů či postupů pro další spolupráci vnímaly informantky jako kladnou stránku supervize. I v této fázi supervize se projevovala emoční zátěž informantek.

Informantky v této fázi supervize vnímaly následující limity. Časová tíseň byla v této fázi supervize pochopitelná, dohodnutý čas se již chýlil ke konci a informantky měly stále potřebu řešit svou situaci. I proto se většina supervizí opakovala. I v této fázi informantky se cítily nekomfortně, a to hlavně z toho důvodu, že musely odhalit své pocity či pracovní postupy.

Všeobecně byly zkoumané supervize vnímány velmi pozitivně. Do výzkumu se nezapojila ani jedna pěstounka na přechodnou dobu, která by vnímala supervizi

negativně. Dokonce se našla informantka, která měla negativní zkušenost se supervizí ze sociálních služeb. Proto váhala, jestli má supervize absolvovat jako pěstounka na přechodnou dobu. Byla však velmi mile překvapena a supervizi vnímala velmi dobře. Proto, aby byla v této oblasti stále zachována dobrá kvalita supervizi, je třeba dbát na dodržování elementárních pravidel supervizí.

Domnívám se, že cíl práce byl zcela naplněn. Výzkum supervize u pěstounů na přechodnou dobu poskytl hlubší porozumění tohoto tématu. Práce identifikovala specifické potřeby pěstounů na přechodnou dobu v oblasti supervize a navrhla doporučení pro zlepšení využívání supervize. Závěry práce mají praktický význam pro zajištění kvalitní podpory pro pěstouny na přechodnou dobu.

Závěr, diskuze a doporučení

V závěru práce lze konstatovat, že supervize představuje klíčový prvek podpory, rozvoje a vzdělání pěstounů na přechodnou dobu v jejich náročné práci. Pěstouni na přechodnou dobu jsou profesionálové ve svém oboru, ale nedostává se jim takové podpory jako ostatním sociálním pracovníkům, a to zejména v oblasti psychologické či emoční. Proto cílem této práce bylo zjistit, jak pěstouni na přechodnou dobu se zkušeností supervize vnímají přínosy a limity supervize v jejich různých částech.

V teoretické části byl definován pojem supervize, její funkce, formy a druhy. Rovněž byl popsán supervizní proces se zaměřením na definování jednotlivých fází supervize. Následně byl koncept supervize zaměřen přímo na pěstouny na přechodnou dobu, zdůrazněny byly potřeby pěstounů a vydefinovány přínosy a limity supervizí u pěstounů na přechodnou dobu.

V empirické části práce byly zjištěny cenné poznatky a vhledy na supervizi přímo od pěstounek na přechodnou dobu. Bylo zjištěno, že supervize u pěstounek přináší významné přínosy. Hlavním z nich je možnost reflektovat a zpracovávat náročné situace, rozvíjet své schopnosti a dovednosti. Dále pak rozšiřování svých kompetencí a využívání možnosti se vzdělávat. Velmi důležitým prvkem také bylo to, že pěstounky na přechodnou dobu získaly velmi bezpečné a důvěrné prostředí, kde se nemusely přetvařovat a získaly tak opravdovou emoční podporu. Zároveň bylo poukázáno na limity těchto supervizí, a to především v oblasti časové náročnosti a časové tísně. Dalším významným limitem bylo poukázání na slabé stránky pěstounek a nutnost provádět změny ve své péči. Což pěstounky vnímaly jako vystoupení ze své komfortní zóny.

Na základě zjištěných poznatků navrhuji několik doporučení či opatření, které by mohly být využity k lepší dostupnosti a propagaci supervize. Body jsme seřadila podle náročnosti změn v systému pěstounské péče na přechodnou dobu.

A. Zachovat stávající systém a ponechat odpovědnost za nabídku supervizí na doprovázejících sociálních pracovnících a doprovodných organizacích.
B. Zahrnout systém supervizí do povinného vzdělávání pěstounů na přechodnou dobu, tak aby měli pěstouni možnost si zvolit formu a frekvenci supervizí podle svých potřeby.
C. Začlenit povinnou supervizi pro pěstouny na přechodnou dobu ve stejném formátu a stejnou frekvencí jako je nyní u sociálních pracovníků. Tím by se zajistilo, že všichni pěstouni budou mít přístup ke strukturované a pravidelné podpoře a reflektování své profesní praxe. Také by bylo vhodné poskytnout pěstounům na

přechodnou dobu možnost volby, zda chtějí individuální či skupinovou supervizi, tak aby byly respektovány potřeby jednotlivých pěstounů na přechodnou dobu.

D. Vytvořit praxi, ve které by se při supervizích scházeli jednotlivý aktéři pěstounské péče na přechodnou dobu. Kromě pěstounů na přechodnou dobu by členy supervizního týmu mohli být doprovodní sociální pracovníci, sociální pracovníci ospod, sociální pracovníci sociálně aktivizačních služeb či krajští sociální pracovníci. Tímto modelem by byla zajištěna spolupráce a sdílení zkušeností. Tato skupinová supervize by sice byla velmi náročná, ale dopomohla by k tomu, že by se pěstouni na přechodnou dobu cítili součástí jednoho týmu. Celý proces by vedl k profesnímu a osobnímu růstu pěstounů na přechodnou dobu a k posílení kvality poskytované péče.

Navržené body představují pouze hrubý náčrt možných řešení a vyžadují důkladnou analýzu. Rovněž je důležité celou problematiku řešit i s dalšími aktéry pěstounské péče na přechodnou dobu.

Celkově lze říci, že supervize má významný potenciál, jako nástroj pro podporu pěstounů na přechodnou dobu, v jejich velmi náročném poslání. Je třeba dále rozvíjet povědomí o přínosech supervize a motivovat i další pěstouny na přechodnou dobu k využívání supervizních sezení v jakékoliv formě.

Dle mého názoru přináší tato práce cenné poznatky a doporučení pro další rozvoj ve využívání supervizí v oblasti pěstounské péče na přechodnou dobu. Doufám, že tato diplomová práce přispěje k dlouhodobému zajištění pěstounů na přechodnou dobu, a tím minimalizuje potřebu neustálého hledání a školení nových pěstounů. Je důležité zaměřit se na adekvátní podporu a péči o existující pěstouny, aby byli schopni vykonávat svou práci co nejefektivněji. Vytvoření vhodného prostředí a zajištění potřebných zdrojů a podpory pro pěstouny na přechodnou dobu, je klíčové pro jejich úspěch a dlouhodobou ochotu pracovat v takto náročné roli.

Seznam použité literatury

BAŠTECKÁ, B., ČERMÁKOVÁ, V., KINKOR, M. 2016. *Týmová supervize: teorie a praxe*. Praha: Portál.

BAUM, D., GOJOVÁ, A. (Ed.) 2014. *Výzkumné metody v sociální práci*. Ostrava: Ostravská univerzita.

BECKETT, C. 2021. *Supervison a guide for helping professions*. London: Sage.

BROŽA, J. (Ed.) 2009. *Supervize v adiktologické praxi*. Praha: Triton.

BROWN, H.C. 2014. *Social Work and Foster Care*. London: Sage.

BUBLEOVÁ, V., FRANTÍKOVÁ, J., VYSKOČIL, F., VÁVROVÁ, A., POKORNÁ, P. 2014. *Základní informace o pěstounské péči a péči poručníka*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče.

ČIS. 2006. *Co je supervize?* [online]. Praha: ČIS. [7.5.2023]. Dostupné z: https://www.supervize.eu/o-supervizi/co-je-supervize/

ČIS.2008. *Standardy kvality sociálních služeb* [online]. Praha: ČIS. [7.5.2023]. Dostupné z: https://www.supervize.eu/wp-content/uploads/prirucka_supervize.pdf

DENZIN, N.K., LINCOLN, Y.S. 2000. *Handbook of Qualitative Research.* 2. vyd. London: Sage.

DISMAN, M. 2002. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha: Univerzita Karlova.

DOBRÁ RODINA. 2020. *Mapování využití PPPD* [online]. Praha: Dobrá rodina. [2.5.2023]. Dostupné z: https://dobrarodina.cz/blog/mapovani-vyuziti-pppd-regenerace-pracovni-neschopnost-preruseni-ukonceni-vykonu-pppd/

FARMER, E. 2009. What Factors Relate to Good Placement Outcomes in Kinship Care?. *Journal of Social Work,* 40 (2), 426–444.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. 2015. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha: Portál.

HAVRDOVÁ, Z., et. al. 2011. *Kultura organizace a supervize ve vzájemném působení.* Praha: FHS UK.

HAVRDOVÁ, Z., HAJNÝ, M., et. al. 2008. *Praktická supervize. Průvodce supervizí pro začínající supervizory, manažery a příjemce supervize.* Praha: Galén.

HAWKINS, P., MCMAHON, A. 2020. *Supervison in the helping professions*. 5. vyd. London: Open University.

HAWKINS, P., SHOHET, R. 2016. *Supervize v pomáhajících profesích*. 2. vyd. Praha: Portal.

HENDL, J. 2016. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál.

HORÁK, M. 2022 *Supervize příručka pro uživatele*. Tábor: Asociace poskytovatelů sociálních služeb ČR.

CHYTRÝ, M. 2010. Co je supervize a v čem je důležitá pro rodiny v náhradní rodinné péči, *Průvodce NRP*, 5 (10), 22–23.

KLODNEROVÁ, Z. 2020. *Zkušenosti a postoje aktérů v pěstounské péči na přechodnou dobu*. Bakalářská práce. Ústí nad Labem: UJEP, Fakulta sociálně ekonomická, Katedra sociální práce.

LISHMAN, J., YUILL, C., BRANNAN, J. et al. 2018. *Social Work an Intriduction.* 2. vyd. London: Sage.

MAC GREGOR, T.E., RODGER, S., CUMMINNGS, A.L. 2008. *The Needs of Foster Parents, A Qualitative Study of Motivation, Support, and Retention*. 351–368. [online]. [15.4.2023]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/249675057_The_Needs_of_Foster_Parents

MACELA, M. 2023. *Vize náhradní rodinné péče v novém systému ochrany dětí a podpory rodin* [online]. Praha: Rodinná síť. [5.5.2023]. Dostupné z: https://www.rodinnasit.cz/ze-sveta-nrp/nejdulezitejsi-informace-ze-setkani-doprovazejicich-organizaci-prezentace-vystupujicich/

MACELA, M. (rec.), et. al. 2018. *Dobrý pěstoun: Náhradní rodinná péče v ČR.* Tábor: Rudi.

MÁTEL, A., SCHAVEL, M. (Ed.) 2019. *Supervize (nejen) v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Institut zdravotnických a sociálních věd.

MIKULCOVÁ, K., KOWALIKOVÁ, I., ZEGZULKOVÁ, V. M., CALETKOVÁ, L., 2022, Dopady neoliberalizace společnosti na směřování evaluace a supervize v sociální práci: Reflexe soudobých praxí mezi žitým světem a systémem. *Sociální práce*, 5 (22), 32–44.

MIOVSKÝ, M. 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada.

MCKITTERICK, BILL. 2012. *Supervision*. London: Open University Press.

MPSV.2002. *Standardy kvality v sociálních službách* [online]. Praha: MPSV. [4.5.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/standardy-kvality-socialnich-sluzeb

MPSV. 2009. *Závěrečná zpráva o řešení projektu zmapování a porovnání vnitrostátního systému pěstounské péče* [online]. Praha: MPSV. [6.5.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/systemy_PP.pdf

MPSV. 2010. *Metodické doporučení MPSV Č. 5/2009 k návazné péči o náhradní rodinu po přijetí dítěte* [online]. Praha: MPSV. [13.2.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-5.pdf

MPSV. 2013. *Informace k dohodám o výkonu pěstounské péče a správním rozhodnutím upravující práva a povinnosti* [online]. Praha: MPSV. [2.2.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/informace_dohody.pdf

MPSV. 2013. *Informace o postupech spojených s umísťováním dětí do pěstounské péče na přechodnou dobu* [online]. Praha: MPSV. [2.2.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225508/umistovani_deti_PPPD.pdfd

MPSV. 2022. *Roční výkaz o výkonu sociálně právní ochrany dětí za rok 2022* [online]. Praha: MPSV. [5.2.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/statistiky-1

MPSV. 2023. *Formy náhradní rodinné péče* [online]. Praha: MPSV. [6.5.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/formy-nahradni-rodinne-pece

NÁHRADNÍ RODINA. 2019. *Systém náhradní rodinné péče v ČR* [online]. Praha: Nadace J&T. [26.1.2023]. Dostupné z: http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/typy-nrp

NOBLE, C., GRAY, M., JOHNSTON, L. 2016. *Critical Supervision for the human services*. London: JKP.

NOVOTNÁ, H., ŠPAČEK, O., ŠŤOVIČKOVÁ, M. 2019. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

PAZLAROVÁ, H. (Ed.). 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál.

PÉMOVÁ. T, PTÁČEK. R. 2022. *Data o dětech sociálně právní ochrana dětí v České republice v datech.* Praha: Grada.

PLECITÝ, V. 2009. *Základy rodinného práva.* Praha: Aleš Čeněk.

PSPP. 2020. *Jaké potřeby mají přechodní pěstouni* [online]. [17.2.2023]. Dostupné z: https://www.pspp.cz/post/jake-potreby-maji-prechodni-pestouni

PTÁČEK, R. 2011. *Vývoj dětí v náhradních formách péče* [online]. [13.2.2023]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/954480/nahradni_pece.pdf

PUNCH, K. F. 2008. *Úspěšný návrh výzkumu*. Praha: Portál.

ROTREKLOVÁ, E. 2017. Aktuální otázky (dilemata) péče o děti separované od rodičů. *Sborník ze XVII. celostátního semináře „pěstounská péče na přechodnou dobu“*. 35–42. [online]. [1.5.2023]. Dostupné z: https://www.knihovnanrp.cz/wp-content/uploads/2021/12/Sbornik_2017.pdf

ROZUM A CIT. 2023 *Supervize pro pěstouny* [online].[15.3.2023]. Dostupné z: https://www.pestouni-rac.cz/stranka/poradenstvi-a-terapie/

ŘEZÁČ, O. 2022. *Potencialita dětí v náhradní rodinné péči...od očekávání k autonomii*. Plzeň: Západočeská univerzita.

SDRUŽENÍ PĚSTOUNSKÝCH RODIN. 2017. *Metodika: Doprovázení pěstounských rodin* [online]. [17.3.2023]. Dostupné z: https://www.pestouni.cz/wp-content/uploads/2019/05/Metodika-doprovázení-pěstounských-rodin.pdf

SOCIOFACTOR. 2021. *Analýza pěstounské péče na přechodnou dobu v Moravskoslezském kraji* [online]. [15.2.2023]. Dostupné z: https://www.cepp.cz/wp-content/uploads/2022/06/Analyza-potreb-PPPD-v-MSK_Zprava-PPPD_FINAL.pdf

STRÁNSKÁ, K. 2018. *Pěstounská rodina – můj záchranný kruh: Průvodce pro žadatele o pěstounskou péči*. Turnov: Zpromotion.

SYCHROVÁ, A. 2015. *Pedagogické aspekty náhradní rodinné péče*. Pardubice: Univerzita Pardubice.

ŠVAŘÍČEK, R., ŠEĎOVÁ, K. 2007. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál.

TRNKOVÁ, L. 2018. *Náhradní péče o dítě*. Praha: Wolters Kluwer.

VACULOVÁ, M. 2023. Supervize pohledem sociálních pracovníků a pracovníků v sociálních službách. *Sociální práce*. 5. [online]. [15.3.2023]. Dostupné z: https://socialniprace.cz/online-clanky/supervize-pohledem-socialnich-pracovniku-a-pracovniku-v-socialnich-sluzbach/

VASKA. L. 2021. *Supervizia organizace*. Banska Bystrica: Belianum

VASKA, L. 2012. *Teoretické aspekty supervízie začínajúcich sociálnych pracovníkov*. Bratislava: Iris.

VENGLÁŘOVÁ, M. 2013. *Supervize v ošetřovatelské praxi.* Praha: Grada.

VILÉMOVÁ, H., BALÁŠOVÁ, A., JURÁSKOVÁ, H. 2022. *Most do bezpečí aneb pěstounská péče na přechodnou dobu z blízka*. Kel: Vlaštovky.

Vyhláška č. 505/2006 Sb., vyhláška, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Seznam tabulek

Tabulka 1: Čtyři hlavní funkce používané v supervizi……..……19
Tabulka 2: Přehled potřeb ppd a přínosy supervize …….……..……46
Tabulka 3: Transformační tabulka…..……...52
Tabulka 4: Charakteristika výzkumného souboru……..…56

Seznam grafů

Graf 1: Grafické znázornění systému PPPD……..……..……..37

Seznam příloh

Příloha A: Přepis rozhovoru……strana 1

Příloha A: Přepis rozhovoru

Přepis rozhovoru s informantkou I1, vlastní zpracování

Datum rozhovoru, místo a čas:	15.4.2023, domácnost pěstounky, začátek v 18:00
- Délka rozhovoru	1 hod 7 min
- Způsob záznamu	nahrávka na mobilní telefon
Údaje o účastníkovi výzkumu:	
- označení	I1
- Od kdy je I pěstounkou	2019
- Počet dětí v péči	4
- Absolvované supervize	1 individuální, 4 skupinové
Výběr účastníka:	kontakt získán přes doprovodnou organizaci
Informovaný souhlas:	ANO, ústní v začátku rozhovoru
Průběh rozhovoru	
Přítomné osoby	Pěstounka, děti pěstounky
Přerušení hovoru:	2x splnění přání dětí
Atmosféra	Velmi přátelská, rozhovor byl veden ve velmi důvěrné atmosféře

Pěstounka vyjádřila souhlas s nahráváním a se zpracováním rozhovoru za účelem výzkumu do diplomové práce na téma Vnímání supervizí u pěstounů na přechodnou dobu.

Dobrý večer, mohu se Vás zeptat na základní údaje?
Ano, můžete.
Jako dlouho jste pěstounkou: 2019
Kolik dětí jste již měla v péči: 4
Kolik supervizí jste již absolvovala: Měla jsem jednu individuální supervizi, jen se supervizorkou a 4 skupinové při školení pěstounů.

Mohly bychom si nyní povídat o jedné konkrétní supervizi, ráda bych jí podrobně probrala.
Ano, můžete.

Chtěla bych se Vás zeptat, jak probíhala příprava na supervizi?
Příprava prakticky neprobíhala, jenom jsem si řekla, jestli bych mohla po předání dítěte dostat supervizi a pak jsme dostala termín asi za 14 dní po předání dítěte. S tím, že tu supervizorku mají nasmlouvanou.

Takže Vám supervizi zařizovala doprovodná organizace?
Ano, supervizi jsem měla zprostředkovanou od mojí doprovodné organizace, ale dělá to pro ně konkrétní supervizorka, nemohla jsem si supervizora vybrat.

A přemýšlela jsi před supervizí, co asi budete říkat?
Přemýšlela jsem, abych měla to, co chci říct v bodech, protože jsem neměla moc času, abych věděla, na co se zaměřit a co mě nejvíc při té naší péči trápilo a co bych chtěla vyřešit a hlavně jsem chtěla být připravena na revizní setkání, které koná na kraji. A věděla jsem, že tam mívám problém v tom, že tam bývám zahnána do kouta a pak nevím co říci a chtěla jsem tomu předejít. Došlo k nějakým problémům, bylo mi něco vyčteno v péči, tak abych byla připravena a nemusela (no jako) … no abych nikoho neurážela a sebe neponižovala a nemusela se ospravedlňovat, abych měla nějaký návod, jak to tam zvládnout.

Stanovovala jste si plán supervize?
Supervize byla plánovaná jako jednorázová a vzletem k tomu, že jsme měli málo času a ještě se to nedořešilo, tak mě bylo nabídnuto ještě pokračování, kdybych chtěla. Ač už osobně nebo i jen po emailu. Že by my byly zodpovězeny otázky, co budu chtít vědět. To my bylo nabídnuto. Supervize byla já a supervizor.

Domlouvaly jste si na začátku supervize cíle, jak vlastně probíhala Vaše supervize?
Nejdřív se mi supervizorka představila a řekla, kde pracovala, abych měla přehled v jakých oborech. Že dělala na kraji, ospodu i byla v doprovodce. Měla velký záběr. Že ví z každé strany o co de, tím pádem věděla, jaké má kdo kompetence a pravomoce, a abych si nemyslela, že mohli udělat něco víc a ona mi řekla, že oni to tak ale udělat nemohli, hlavně na ospodu a co řekne kraj, takž to bylo velmi dobré. Protože řekla, kde všude byla, s čím má zkušenosti, a to mě uklidnilo. Že když to říká, že to bude pravda.

Takže supervizorka ve Vás vzbudila důvěru?

Tak důvěru a ještě mně řekla, že hovor se nebude nikam zapisovat, že je to čistě mezi námi a ani nikdo po ní si nemůže vyžádat o čem to bylo a nikde o tom nebude zápis, ani můj manžel se to nesmí dozvědět, že to není nárokované, co se vlastně událo, o čem jsme si povídali.

Kde supervize probíhala?
Probíhala v doprovodné organizaci, byly jsme sami tzv. ateliéru, kde se setkáváme na setkání pěstounů, v tom ateliéru jsme měly místo. Prostředí mě vyhovovalo, protože ho znám se setkání. Jezdíme tam každý měsíc.

Mohla byste mi říci, co pro Vás v této fázi supervize bylo užitečné?
Dobré bylo, že supervizorka ví, co si na kterém postě může kdo dovolit a kdo je za co kompetentní a také mě vyhovovalo to, jak se uvedla, že se představila a že řekla že to nikomu neřekne, to bylo výborné. A taký, že sama navrhla jestli mám já nějaké body připravené, nebo jestli se má ptát. Tak to jsem říkala, že to mám připravené, že první řeknu já svůj příběh a pak chci vědět tu reakci, ale kdybych nevěděla, jak začít, tak mě navrhla, že se může ptát, a pak to budeme rozebírat, když na něco narazíme.

Dokážete naopak říci, co Vám nevyhovovalo, co je třeba změnit?
Už dopředu jsme věděla, že budu mít málo času, to bylo danou mnou, protože jsem měla ještě potom jiné povinnosti, vyzvedávat syna. Už mně bylo na začátku jasné, že to bude asi na dýl, ale paní supervizorka na to byla připravena, ale já jsem vnitřně věděla, než celý ten příběh řeknu, že mě nezbyde moc času na to mé řešení, abych uvedla supervizorku do problému. Což se pak potvrdilo, pak už jsem musela odejít.

Můžete mi popsat co následovalo po této úvodní části?
Já jsem se nejdřív představila já, jak dlouho děláme pěstouni, jaké jsme měli děti, kde byl menší problém, ale vyřešila jsem ho sama. A pak jsem začal ten příběh, aby věděla, jak to vypadalo tady s tím pěstounským dítětem, jak se to vyvíjelo a jak to dopadlo, protože ten problém nastal až při předávání, po těch dvou letech. Takže abych se k tomu dostala, jak to vzniklo, tak jsem musela povyprávět celý ten příběh.

Můžete více specifikovat techniky supervizora, či jak jste daný problém rozebírali?

Nejprve jsem pověděla příběh, sem tam se zeptala na podrobnost, která pro ni byla důležitá, ale nechala mě to celé vyprávět a moc mi do toho nevstupovala. No a pak jsme došli k problému.

Mám ho říci? Ano klidně ho povězte…
(Příběh o svěřeném dítěti 6:45) A mě bylo naznačeno, že to bylo špatně uděláno, že to bylo rychlé a jsem jí dovolila moc. Že měla otevřené pole působnosti. Takže kvůli tomu jsem chtěla supervizi, jestli jsem to dělala správně. A paní supervizorka, když jsme narazily na problém, tak mě přerušila v tom vyprávění a chtěla rozebrat ten konkrétní bod. Tam kde jsme narazili, jestli to bylo správně, tak tam jsme se zaměřily na to, jestli to bylo v mé kompetenci a jestli jsem to měla nějak víc dirigovat nebo ne a jestli jsem zodpovědná za ten, výsledek. (konkrétní příběh 1:15)

Bylo v této fázi supervize pro Vás něco přínosného?
Kupodivu mně sice potvrdila, že jsem neudělala nic špatně, ale doporučila mně pro příště, abych to dělala jinak. Věděla, že jsem to udělala jak nejlíp jsem pro ten moment chtěla, podle nejlepšího svědomí a vědomí, a pro příště, že se mám vyvarovat toho, aby si ty náhradní rodiče dělali co chtěli, aby se řídili mými pravidly, co určím já. Mám si stanovit pravidla já, že jí nemají krmit, že jí sama. A tomto jsme se zasekly, protože já chci každému vyjít vstříc, abych ho moc neobtěžovala a neradila mu jak to má dělat. Samozřejmě jsem řekla jak to má udělat, jak to dělám já, ale přišlo mi, že dívka bude na paní reagovat dobře a zrovna si to od ní veme líp než ode mne. Supervizorka mě ujistila, že jsem neudělala nic špatně, ale pro příště je lepší napsat si body, které by neměli rodiče přestupovat. Což byl pro mě problém, protože nemám pocit, že bych měla někoho omezovat nebo někomu něco určovat a když jsme měla zkušenost z minulého, kde jsem na případové konferenci – (příběh délka 2:30 – případová konference – netýká se supervize). Proto mě dělá problém někomu něco určovat.

Jaký vztah jste navázala se supervizorkou?
Zdá se mi že velmi dobrý, ihned jak mi řekla, že se to nebude nikam psát, to mě velmi uklidnilo. Mohla jsem mluvit i o konkrétních jménech i o účastnících setkání a že to bude v pořádku, Měla jsem dobrý pocit?

Vnímala jste nějaké limity v této fázi vymezení problému.

No limity byly stále stejné, měla jsem si nastavit body, přes které nepůjdu. Body si sice můžu nastavit, ale v praxi budu mít problém, protože budu mít pocit, že budu někomu říkat, co bych měla dělat líp, když třeba se to povede i jinak. Už dopředu vím, že rada je dobrá, ale já jí ze své povahy neuskutečním, protože bude mít problém sama ze sebou.

Jak tato fáze supervize přispěla ke zlepšení vašich profesionálních dovedností.
Myslela jsem si, že mě supervizorka bude chlácholit a třeba ubezpečovat, že je to super. Ale taktně mě dala najevo, že se to musí řešit trochu jinak. Že jsem myslela, že mě bude empaticky podporovat, ale už mně navrhla nějaké řešení a dost jasným způsobem dala najevo, že příště by bylo dobré, aby se to konalo jinak, aby nedocházelo k těmto incidentům.

Když se ještě pozastavíme v momentu, kdy byste mohla doporučení ze supervize přenést do své práce, jak jste vnímala tuto fázi?
Určitě, právě to navrhnutí stanovení pravidel, dále vymezení kompetencí, co mají ospody. Abych neměla pocit, že oni něco zanedbali, že to zbytečně nezdržovali naschvál, ale že to mělo pravidla pro ospod i pro soud, že stále jsou v procesu právní lhůty. Bylo mi vysvětleno, že to není tak jednoduché, že ospod nemohl jednat jinak.
Pak tu kompetenci kraje, že mě bylo nařknuto, že jsem něco udělala špatně, tak řekla, že oni by se k tomu neměli tak vyjadřovat, že to je práce více doprovodné organizace. Kraj by na mě neměl útočit a ještě jsem chtěla napsat nějaké věty či fráze, aby mi řekla jak mám sebe obhajovat, až bude revizní setkání, aby neměla pocit, že se musím obhajovat. A abych někoho neurazila, tak jsem chtěla přímo konkrétní věty, které bych měla použít, ve výkladu, co se stalo a také mně bylo řečeno, že já mám zodpovědnost za dítě a ne za náhradní rodiče, ani za to, jak rychle pracuje ospod. Ale jen mám zodpovědnost za péči o dítě a za sebe a ne za nic jiného. Takže nemohu na své bedra brát celý problém co se stal. (Příběh dívky – cca 3:25)
Chtěla jsem, že po předchozí zkušenosti, že mám dělat pomaleji, ale stejně jsem musela jednat rychle a velmi intenzivně. Takže i kvůli tomuhle jsem chtěla supervizi. Protože jsem byla dohnána do situace, do které jsem již nechtěla jít. Měla jsem strach, aby se neopakovaly staré chyby.

Jakým způsobem hodnotíte doporučení, které jste od supervizorky získala?

Doporučení supervizorky mi pomohly – poradila mně nějaké věty, - protože jsme to neměly dořešené - a fráze, abych nikoho neurazila, abych si nestěžovala na ospod a naopak, abych se nedostala do emočního stresu, abych se někde nerozbrečela. A oni, když uvidí, že jsem rozhozená, tak si na mě mohou dovolit. Chtěla bych, aby to bylo bez těch vyhrocených emocí, aby to nedopadlo tak, že se někde rozbrečím. Protože pak je pro mě situace horší. Akorát jsme to nestihli celé proto jsem si vyžádala ještě jedno sezení, ale to jsme se již domluvily on-line. Protože já jsem chtěla, aby věty, které mě poradila, bych si potřebovala napsat nebo nahrát, ale ona mi slíbila, že pokud jí napíšu email, nebo při domluvené supervizi - že jí napíši co konkrétně za situace chci řešit a ona mi odpovědi napíše do emailu. Řešením bylo i to, že mi jsem mohla napsat i email.

Potřebovala bys něco změnit na této fázi supervize?
Ano rozhodně delší, ale nebylo to vina supervizorky, chtělo to více času, ale určitě to chtělo delší a právě bych chtěla i konkrétní výsledek zapsané věty, protože mě nikdy nenapadnou. Napadnou mě vždy až po.

A jak probíhalo hodnocení supervize?
Supervizorka se mě ptala, jestli mě to takhle bude stačit, zda bych chtěla ještě druhou supervizi, ale také se mně ptala, - protože se mně to stává, že mně zatlačují lidé do kouta a kam nechci, ten model se mně opakují, jak už v osobním životě nebo pracovním, - tak mě doporučila, jestli s tím nechci nějak pracovat, že by to chtělo setkání i s jiným odborníkem, proč se dostávám vždycky tady do těch situací, do bludného kruhu, toho zahnání do kouta. A ještě mně nabídla, jestli třeba i s partnerem bychom to měli řešit, tu situaci kolem dívky. A tako to řešit s dětma biologickýma. Jestli to na ně nemělo vliv, že dívku první paní nechtěla, anebo že ty náhradní rodiče přespávají u nás domě, anebo když jsem byla dlouho předávat, že jsem nebyla doma. Jaký to má vliv na ně.

A to byste řešila zase s ní?
Mohla jsem s ní, ale s těma emocemi by to chtělo jiného odborníka na psychologické úrovni, terapeuta.

Vnímáte přínosy této fáze supervize?

Určitě, že jsme nezabředávaly do emočních problému a hned naznačila řešení, pak že vlastně řekla, kdy mám co měnit já, a kdy se nic měnit nedalo, že to nebyla moje vina, že jsem za to nebyla zodpovědná. Pak vymezila, za co je moje odpovědnost, že je za konkrétní dítě. A že v případě revizního setkání, že kdyby mě přišlo, že mi to není příjemné a že bych zase emočně odpadla, tak říkala že třeba se toho nechci účastnit. Není tam nutné být, že to není povinnost.

Chtěla byste něco změnit, aby pro vás byla lepší?
Chtěla bych víc času a více rozebrat problém s tím druhým předáním, s tím konečným, vzhledem k tomu, že už to bylo 14 dní od předání, tak už jsme si plno věcí v sobě zpracovala sama. Kdyby to bylo ihned po tom předání, tak si myslím, že by to bylo daleko emotivnější. Bylo by to na déle a potřebovala bych se s tím víc vyrovnávat, ale že už si to člověk odžil, zjistil z komunikace, že se tam má dívka dobře, tak se člověk uklidnil, že to asi proběhlo v pořádku. Že možná obavy byly jen plané, že to bylo moc rychlé a moc náročné, ale ve finále by to dopadlo dobře. Kdyby to bylo ihned po předání, že bych měla velkou nejistotu, jestli i to druhé předání bylo dobré, ale teď jsem již měla pocit, že to už není nutné řešit. Přišlo mě že už to bylo dobré, že se to sice udělalo rychle, ale intenzivně a jak nejlíp to šlo.

Bylo by pro Vás přínosné, absolvovat supervizi častěji, po každém předaném dítěti nebo i v průběhu péče?
Určitě u této dívky to bylo potřeba už ve fázi, kdy u soudu – u toho prvního – co jsme jí měli asi půl roku v péči, tak všem bylo jasné, že k matce se nevrátí, že není schopna pečovat. Ale soud prohlásil, že matce dává rok na to, aby se dala do kupy, že došlo k rozporu, že všichni věděli, že už se tam nevrátí a vlastně dívka musela čekat ještě rok na nové rodiče. Ze zkušenosti vím, že ještě rok se nebude nic dít, takže není vidět na konec tunelu světlo. Takže ještě rok a půl to bude trvat, takže to byla taková ta beznaděj. Takové to aha tak teď musíme jen pečovat, nemohu to ovlivnit ani urychlit ani nic. A všichni ví, že to dopadne špatně. Tam si myslím, že tam by ta podpora měla být větší.
A supervize, kdy ti někdo řekne, že to nemůžeš ovlivnit anebo jak se na to připravit anebo jestli s tím můžeš něco udělat nebo se máš aktivizovat. Tohle bych vůbec celou tuto podporu potřebovala. Jestli ten pěstoun má možnost ovlivnit, jestli se má víc připomínat, jestli to pomáhá, nebo jestli to jen víc provokuje ty paní na ospodu. Kolegyně tam pořád volá, ale já si myslím že to není moje kompetence, ale vzbuzuje to ve mně pochybnosti,

jestli mám volat nebo ne. A jestli jsme dívce měla více pomáhat a jestli jsme měla brzdit proces. Supervizorka mě poradila, že kdybych si myslela, že je to hodně špatné, tak určitě tam šlo udělat nesouhlas předávacího plánu, ale moje klíčová pracovnice tam napsala, že kdybych věděla že to nepůjde, tak konečné slovo o délce je na pěstounce. To mě docela pomohlo. Nakonec to stačilo, ale bylo to pro mě více příjemnější. Ale nevím jestli to bude někdo brát v úvahu, protože již měli předběžné odvolání. Musela bych to asi řešit úředně. Setkaly se tam dvě lhůty. Byla jsem jak mezi mlýnskýma kameny. Ještě nikdy jsem tak rychle.

Máte pocit, že tato supervize byla pro vás přínosná.
Myslím si že ano, a že příště budu supervize využívat častěji, je to pro mě příjemnější než se sdílet s ostatními pěstouny. Když nastane další těžkost, tak mě napadá, že jsem vždycky využívala supervize až po předání dítěte, ale že jsem je měla využívat dřív, hlavně po tý první fázi tohoto příběhu. Ale pak strašně rychle nastalo to předávání, že než jsme si to v hlavě propojila, tak již jsem musela předávat dál. (příběh předávání 2:25).

Mohu se zeptat, která forma supervize Vám vyhovuje líp?
Obě formy jsou zajímavé, skupinovou děláme v rámci školení, ale záleží, jak ten člověk je citlivý. Mě skupinová moc nevyhovuje, neumím sdílet své pocity před ostatními pěstouny. Teď když jsem absolvovala individuální, tak jsem pochopila o čem vlastně supervize je.

Myslíte, že byste chtěla ještě něco dodat, nezapomněli jsme na něco důležitého?
Ne myslím, že již jsme Vám řekla vše. Ale kdybyste ještě něco potřebovala, tak se určitě ozvěte. Já jsem byla se supervize opravdu nadšena. Vlastně děkuji Vám za rozhovor, nikdy jsem tak důkladně o supervizi nepřemýšlela. Možná by se mi líbilo, kdybychom jako pěstounky byly více vtaženy do týmů, který se o dítě stará. Někdy by bylo dobré mít třeba i společné supervize. No ale to je hodně o lidech.

Děkuji Vám za rozhovor a čas, který jsme spolu strávily.